

AFRIKAANS

HOE OM DIT MAKLIK TE LEER PRAAT

DOOR

J. A. MEIJERS

*Met een woord vooraf van het Hoofdbestuur der Nederlandsch
Zuid-Afrikaansche Vereeniging*

LEIDEN

A. W. SIJTHOFF'S UITGEVERSMAATSCHAPPIJ N.V.

1439.36824

MEI

AFRIKAANS

HOE OM DIT MAKLIK TE LEER PRAAT

DOOR

J. A. MEIJERS

*Met een woord vooraf van het Hoofdbestuur der Nederlandsch
Zuid-Afrikaansche Vereeniging*

LEIDEN, 1948

A. W. SIJTHOFF'S UITGEVERSMAATSCHAPPIJ N.V.

WOORD VOORAF.

In te leiden in de beginselen van het Afrikaans is het doel van het boekje van de heer J. A. Meijers.

Sinds de verschijning van J. J. le Roux's Handleiding in het Afrikaans voor Nederlanders in 1921 — een werkje dat reeds geruime tijd is uitverkocht — zijn in Zuid-Afrika verschillende grammatica's en taalboeken uitgegeven, zowel voor schoolgebruik als voor voortgezette wetenschappelijke taalstudie. Ook een Nederlander kan deze raadplegen en gebruiken.

Bij de hier gevolgde opzet worden echter op eenvoudige wijze de taalvormen en taalverschijnselen van het Afrikaans voorgedragen op een manier, die vooral beoogt de Nederlandse emigrant, die van plan is zich in de Unie van Zuid-Afrika te vestigen en die dikwijls de schoolbanken reeds lang achter zich heeft en grammaticale kennis wat is vergeten, wegwijs te maken in vooral de verschillen tussen Nederlands en Afrikaans, uitgaande van de dagelijkse behoefte om zich goed en verstaanbaar uit te drukken. Allerlei voorbeelden, bijv. uit lectuur van de krant, worden hierbij gegeven.

Het komt ons voor dat dit boekje een bruikbare gids zal blijken niet alleen voor de emigrant, die zich hiermede reeds vóór zijn vertrek met veel vreemds vertrouwd kan maken, doch ook voor hen, die op jeugdige leeftijd een penvriendschap onderhouden, alsook voor degenen, die op het terrein van handel, onderwijs en journalistiek e. d. zich van het Afrikaans willen bedienen.

De Afrikaner is trots op zijn taal, die een interessante ontwikkeling en strijd om erkenning achter de rug heeft. In het cultureel verkeer tussen Zuid-Afrika en Nederland zal kennis van het Afrikaans steeds meer een rol van betekenis spelen. Daarom begroeten wij dit boekje als een bruikbaar instrument en hopen wij dat het zijn weg mag vinden ten bate van een levendig onderling verkeer en ter bevordering van wederzijdse waardering en begrip.

Namens het Hoofdbestuur van de
Nederlandsch Zuid-Afrikaansche Vereeniging

L. R. MIDDELBERG, *Voorzitter*

J. H. BROEKMAN, *Secretaris*.

HET AFRIKAANS

De 6de April 1652 lieten enige scheepjes het anker vallen in de Tafelbaai bij de zuidpunt van Afrika, de Kaap de Goede Hoop. De schepelingen gingen aan land, niet om te provianderen en vervolgens de reis weer voort te zetten maar om een nieuwe kolonie te stichten: de Kaapkolonie. Deze kolonisten waren Nederlanders en stonden in dienst van de Verenigde Oostindische Compagnie: hun aanvoerder, Jan van Riebeeck, werd de eerste gouverneur van de nieuwe kolonie. Welke taal spraken zij? Natuurlijk Nederlands, d. w. z. de verschillende dialecten, die toen in Nederland werden gesproken, want van één Nederlandse taal was in die dagen nog geen sprake. De meeste kolonisten waren afkomstig uit Holland en Zeeland; de dialecten uit deze gewesten hebben dus het meest tot de vorming van het Afrikaans bijgedragen.

Later hebben zich kolonisten uit andere landen bij hen gevoegd: Hugenoten uit Frankrijk, Duitsers; de kolonisten zijn met andere volken in aanraking gekomen en door al deze oorzaken heeft zich het oorspronkelijke Nederlands sterk gewijzigd, zodat het ten slotte een afzonderlijke taal werd: het Afrikaans. Dit Afrikaans werd de spreektaal van de Kaapkolonie, die zich in de loop der jaren steeds in oppervlakte en naar zielen aantal uitbreidde.

Het Nederlands bleef echter de schrijftaal en daar langzamerhand de verschillen tussen beide talen heel groot waren geworden, kon slechts een zeer klein deel der Afrikaners aan het schriftelijk taalverkeer deelnemen. Het gevolg was dat al deze Afrikaners, voor wie het Nederlands te moeilijk was, zich als tweederangs burgers gingen voelen, en dat ook het Nederlands zelf gevaar begon te lopen te verdwijnen. Toen Engeland nl. in het begin van de 19de eeuw de kolonie had veroverd, werd het Engels als officiële taal ingevoerd. Zou het niet zeer begrijpelijk zijn geweest, als steeds meer Afrikaners zich tot het Engels bekeerd hadden, dat voor hen niet moeilijker was dan het Nederlands, dat ze op

alle scholen gemakkelijk konden leren en dat hun in het openbare leven grotere kansen bood?

Zo werd in Augustus 1875 opgericht het Genootschap van Regte Afrikaners, dat propaganda ging maken voor het verheffen van het Afrikaans tot schrijftaal. Een maandblad, later een weekblad, werd uitgegeven: *Di Patriot*; er verschenen een woordenboekje, waarin de spelling van het Afrikaans werd vastgelegd, een spraak-kunst, die de regels opstelde en vele vertalingen, benevens enkele oorspronkelijke werkjes. Onder het Afrikaanse volk kreeg deze beweging onmiddellijk grote aanhang; in 1881 telde *Di Patriot* reeds ruim 3000 abonné's, meer dan welke andere krant in Zuid-Afrika. De leidende kringen, die het Nederlands goed beheersten, bleven zich tegen deze beweging verzetten. Toen dan ook op 31 Mei 1910 de Unie van Zuid-Afrika werd gesticht, werden als officiële talen aangewezen het Engels en het Nederlands, niet het Afrikaans.

Dit betekende een grote teleurstelling voor de voorstanders van het Afrikaans, maar zij gaven hun strijd niet op. De strijd werd gemakkelijker, toen ook velen, die vroeger de voorkeur aan het Nederlands zouden hebben gegeven, zich nu in hun geschriften van het Afrikaans gingen bedienen. Dit feit heeft de strijd ten gunste van het Afrikaans beslist. In de aanvang had men het verweten een keukenmeidentaalte te zijn, goed voor de dagelijkse omgang, maar ongeschikt om als voertaal ener cultuur te dienen; de Afrikaanse schrijvers en dichters hebben echter het Afrikaans aangevuld met tal van woorden uit het Nederlands. Thans is het dan ook, naast het Engels, de officiële taal van de Unie (sedert 1925).

Al herkent iedere Nederlander het Afrikaans als een vorm van zijn eigen taal, dit neemt niet weg dat er toch belangrijke verschillen zijn. Op één van die verschillen willen we hier wijzen: de woordenschat. Het Afrikaans heeft tal van namen voor zaken, vooral uit de planten- en dierenwereld, die wij niet kennen en waar wij dus ook geen namen voor hebben. Het Afrikaans heeft vele oude Nederlandse woorden, waarvan in Nederland de betekenis is veranderd, in hun oorspronkelijke betekenis bewaard en ten slotte: het Afrikaans heeft gedurende de laatste eeuw tal van woorden uit het Engels overgenomen.

Al zijn de verschillen tussen beide talen dan ook vrij groot geworden, het zal de Nederlander, die zich in de Unie gaat ves-

tigen, niet al te grote moeite kosten, van zijn eigen taal op het Afrikaans over te schakelen. Natuurlijk zijn daar enkele kunstgrepen voor nodig: hij vindt ze in dit boekje overzichtelijk en aan de hand van de taal zelf uitgesteld. Bestudering van dit boekje zal hem tevens het verstaan en het lezen van Afrikaans gemakkelijker maken. Drieërlei belang zou daarbij gebaat kunnen zijn: dat van de emigrant, die zich dan in het vreemde land niet als een kat in een vreemd pakhuis behoeft te voelen, dat van het aan ons stamverwante volk in Zuid-Afrika en ten slotte ook dat van Nederland, dat bij een versterking van de banden tussen Nederland en Zuid-Afrika slechts wel kan varen.

HOOFDSTUK I

EERSTE KENNISMAKING MET HET AFRIKAANS

1. Hieronder volgt een bericht, ontleend aan Die Suiderstem, een in Kaapstad versijndend dagblad.

SITTING VAN DIE PARLEMENT IN OËNSKOU BELANGRIKE MAATREËLS AANGENEEM IMMIGRASIE

In die sitting van die parlement het die behoefte aan 'n groter blanke bevolking en die tekort aan opgeleide vakmanne vir ons ontwikkelende nywerhede op die voorgrond getree. Die Regering het dit as sy beleid verklaar om soveel vakmanne die land binne te bring as wat nodig mag wees. Keurkomitees is na die buiteland gestuur; hulle ontvang van tijd tot tijd besonderhede oor die behoeftes van die verskillende bedrywe, wat deur streekkomitees in die Unie saamgestel word. Ten einde die binnekoms van immigrante behulpzaam te wees, het die Unie die gebruik van twee skepe erlang. In die hawestede is kampe daargestel waar immigrante gehuisves kan word.

Teen hierdie beleid van die Regering is sterk beswaar deur die Opposisie geopper op grond dat die Unie nie genoeg huise en kos vir sy eie mense het nie en op grond daarvan dat die seuns van die land die geleentheid ontnem sou word om as vakmanne opgelei te word (5 Junie, 1947).

Deze eerste kennismaking met het Afrikaans laat al direct zien, dat het Afrikaans wel veel op ons Nederlands lijkt, maar dat er toch ook belangrijke verschillen zijn, verschillen in woordvorm, in woordgebruik, in woordbetekenis, in de volgorde der woorden (de zinsvorm). Daar komt dan nog bij een ander, niet minder groot verschil, dat uit deze tekst niet blijkt; het Afrikaans wordt anders uitgesproken. Deze uitspraak leert men het best in de practijk van het dagelijks spreken en horen; in dit boekje

kunnen hoogstens enkele aanwijzingen worden gegeven. Aan de hand van het volgende stukje zullen we de verschillen eens stuk voor stuk nagaan. Dit geeft ons nog geen volledig overzicht van het Afrikaans, maar wel al een algemene indruk.

2. Om halfvier het ons by die brug aangekom. Die rivier is lieflik hier in die omgewing van die brug, maar 'n mens moet dit niet waag om daarop te roei nie. Ek het dit een maal probeer. Ek was aan die roei en vra toe aan die kêrels wat stuur of hulle meen, dat ek die paal sal haal. Hulle het geantwoord, o ja, hulle dink so; mits ek hard roei.

1° halfvier, als één woord. Zo ook tweeuur, enz.

2° het ons aangekom = zijn wij aangekomen, maar ook: kwamen wij aan. Voor de Nederlandse vormen ik heb geschreven en ik schreef heeft het Afrikaans maar één vorm: ek het geskryf.

Wij zeggen: aangekomen zijn, het Afrikaans zegt aangekom het; bij ons verandert de vorm hebben in heb, hebt, heeft, hebben; in het Afrikaans is maar één vorm, nl. altijd *het*.

3° Het Afrikaans kent niet de twee vormen *wij* en *ons*, maar gebruikt altijd *ons*: Ons (= wij) het 'n man ontmoet en hom gevra om ons (= ons) die weg aan te wys. Let op de uitspraak van dit *ons*: geen drie klanken, zoals in het Nederlands: o n s maar twee: een gerekte, door de neus uitgesproken o s. Zo ook dons, frons, bons, enz.

4° by voor bij is geen drukfout. In het Afr. vervangt de y altijd onze ij.

5° die brug = de brug. Het Ned. heeft de-woorden en het-woorden, het Afr. alleen maar die-woorden. De man, dé vrouw, het kind = die man, die vrou, die kind. Ned. die man, Afr. hierdie man of daardie man, soms dié man. *Die* is dus het Afr. lidwoord (zoek de andere woorden met die in de teksten).

6° lieflik. De Ned. uitgang *lijk* wordt in Afr. lik geschreven, in de uitspraak is geen verschil. Zie ook hierboven: belangrik.

7° omgewing. De Afr. uitspraak kent onze klank v niet; de spelling wel; de uitspraak van de v is dan altijd f: van (fan) vrou (frou), vrind of vriend (frint, frient). Een Ned. v midden

in een woord wordt in Afr. w, ook in de uitspraak: omgewing, sewe (zeven), doof, dowe

Spreekwoord: blaffende honde byt nie.

8° 'n mens = men. In het Afr. komt het Ned. *men* niet voor; het wordt meestal vervangen door 'n mens, soms ook door *jy*. Ook wel: *mens*. De uitspraak van mens is weer met neusklink en zonder n (vergelijk ons, no. 3).

9° 'n mens moet dit nie waag = men moet het niet wagen' Ned. *het is* in het Afr. *dit*. Het is = dit is, dikwijls samengetrokken tot *dis*. Spreekwoord: as dit pap reën, moet jy skep: als het pap regent, moet men scheppen, d. w. z. men moet het ijzer smeden, als het heet is.

10° daarop = erop. In alle Ned. samenstellingen met er (ervan, erop, eraan, enz) heeft het Afr. daar. Het Afr. kent het woordje *er* niet.

11° roei, aan die roei, aan het roeien. De uitgang *en* van de Ned. werkwoorden is in het Afr. of helemaal weggefallen, of er is een e van overgebleven: komen, gekomen, = kom, gekom, schrijven, geschreven = skryf of skrywe, geskryf of geskrywe, praten, gepraat = praat, gepraat.

12° 'n Mens moet dit nie waag om daarop te roei nie. Dit is een voorbeeld van de dubbele ontkenning. Deze is in het Afrikaans regel, als de Ned. ontkenning door andere woorden van de zin wordt gevolgd. Staat de Ned. ontkenning op het eind van de zin, dan heeft het Afr. een enkele ontkenning.

Wij gaan niet = Ons gaan nie

Wij kunnen niet gaan = ons kan nie gaan nie.

13° ek = ik. Dit is meer een verschil in spelling dan in uitspraak. Bij de uitspraak van ek staat de mond iets verder open dan bij ik; maar men moet ek niet uitspreken als het laatste deel van hek, gek, bek, enz. De klank is toonlozer en ligt tussen i en e in.

14° Ek het dit geprobeer, jy het dit geprobeer, ons het dit geprobeer.

15° aan die kerele wat stuur: aan de lui, die sturen;
de man, die daar loopt: die man wat daar loop;

het boek dat ik zoek: die boek wat ek seek;
de schapen, die daar weiden: die skape wat daar wei.

16° hulle meen = zij menen. In Ned. hoort men wel eens:
hun menen, hun zeggen, of hullie menen, enz.

3. *Pas nu dezelfde methode toe bij het lezen van onderstaand gedicht:*

AMSTERDAM

Ou Amsterdam is tog so mooi
Met al sy liggies uitgetooi
In donker, donker nagte.
Dis liggies hier en liggies daar
In lange rye aanmekaar
Wat flikker in die gragte.

En honderdduisend ogies loer
Op spieëlgladde watervloer
Daar bowe uit die hemel.
Dis liggies hier en liggies daar
En bootjies wat so saggies vaar,
Dat ligte golfies wemel.

Die liggies seek mekaar weer op
In water, wat teen walle klop
Op stormagtig nagte.
So toweragtig, lief en skoon
In liggies wat op walle woon
En flonker in die gragte.

(A. D. KEET, Gedigte
Uitg. Swets en Zeitlinger, Amsterdam)

uitgetooi = uitgedost. Wat leert ons *tog* (toch), *nagte* (nachten), *gragte* (grachten)? Wat is in het Afr. met *spiegel*, *tegen* gebeurd? De woorden op ie (ies) zijn verkleinwoorden; ze worden in het Afr. meer dan in het Ned. gebruikt. Stormagtig nagte, spreek uit storremagtig nagte.

De voornaamste verschillen tussen het Nederlands en het Afrikaans zullen nu in de volgende hoofdstukjes systematisch

worden behandeld. Bij elk onderdeel worden enkele oefeningen gegeven, waarin het behandelde toegepast wordt. Andere oefeningen hebben ten doel, veel gebruikte woorden en zinnen te leren. Van al deze oefeningen vindt men de vertalingen in het laatste hoofdstuk. Aanbevolen wordt, ze zo te leren, dat men van de Nederlandse tekst de Afrikaanse kan oplezen.

Opgave 1. *Lees in het Ned. en dan weer uit het Ned. in het Afr.* (zie ter contrôle blz. 68).

Ons het gisteraand laat tuisgekome.
Vanmôre het ons 'n bietjie gerus.
Môre vroeg gaan ons weer op reis.
Hulle gaan vanaand na die bioskoop toe.
Daar is min vrugte vanjaar.
Ander week gaan ons na Pretoria.
Hy sê hy verwag ons met die eerste trein.
Sy kom partymaal hiernatoe.

Opgave 2. *Leer de vertaling en dan ook weer terug in het Afrikaans* (zie blz. 68).

DIE TYD

Daar is sewe dae in die week: Sondag, Maandag, Dinsdag, Woensdag, Donderdag, Vrydag, en Saterdag. Elke dag het vier-en-twintig uur; sestig minute is een uur en sestig sekondes is een minuut.

Die dag begin met dagbreek, dan volg die oggend of die môre, dan die voormiddag, die middag, die namiddag, die aand met sononder en dan die nag.

Vandag is Woensdag, gister was Dinsdag, eergister was Maandag, naaseergister was Sondag. Môre is Donderdag, oormôre is Vrydag, naasoormôre is Saterdag.

Daar is twaalf maande in die jaar: Januarie, Februarie, Maart, April, Mei, Junie, Julie, Augustus, September, Oktober, November, Desember. In 'n maand is vier volle weke en 'n paar dae, twee of drie, want daar is maande wat dertig dae en ander wat een-en-dertig dae tel. Februarie het agt-en-twintig dae, maar in 'n skrikkeljaar het Februarie nege-en-twintig dae.

Die vier jaargetye is die lente, die somer, die herfs en die winter.

Die lentemaande is September, Oktober, November; die somermaande Desember, Januarie, Februarie, die herfsmaande Maart, April, Mei en die wintermaande Junie, Julie en Augustus.

Honderd jaar noem ons 'n eeu. Ewig duur die tyd, waar geen (g'n) end aan kom nie. Ons sê: dit duur 'n ewigheid.

De dageraad = die dagbreek, daglewier, sonop.

Ons gaan sonop = wij gaan naar het oosten, in oostelijke richting.

Let op de vormen: naaseergister en naasoormôre.

HOOFDSTUK II

HET WERKWOORD

1. 'n Kwartier later *val* die voordeur toe. Piet Marais *stap* haastig die stoep af na sy perd. Gou-gou *maak* hy die teuels los en *spring* in die saal. Hy *druk* die ros met sy hakke in die ribbe en *vlie* weg die pad langs.

In elk van bovenstaande zinnen gebeurt iets. Wat er gebeurt, wordt door de cursief gedrukte woorden aangegeven; we noemen dit werkwoorden. Bij elk werkwoord staat de naam van een persoon of een zaak, die de handeling verricht. Schrijven we deze naam met het werkwoord op, dan krijgen we het onderwerp en het gezegde van de zin:

Die voordeur (onderwerp) *val* toe (gezegde)
Piet Marais (onderwerp) *stap* (gezegde)
Hy (onderwerp) *maak* los (gezegde)
Hy *spring*, hy *druk*, hy *vlie* weg

In het Nederlands krijgt het werkwoord een andere vorm, als het met een ander onderwerp staat: Ik loop naar huis, hij loopt naar huis, wij lopen naar huis. Dit zijn drie verschillende vormen: loop, loopt, lopen. In het Afrikaans is er maar één vorm, die in alle gevallen dienst doet, nl. het hele werkwoord, d.i. de vorm, die in het Nederl. gebruikt wordt bij zullen of achter het woordje *te*, wij zullen *komen*, hij denkt te *komen* (in de spraak-kunst genoemd de onbepaalde wijs of infinitief). Bij het Ned. werkwoord hebben we drie of vier verschillende vormen, bij het Afrikaans is er maar één vorm.

Nederl. lopen, ik loop, jij loopt, loop jij, gij loopt, u loopt, hij of zij loopt, wij lopen, jullie lopen, zij lopen.

Afrikaans: ek loop, jy loop, u loop, hy, sy loop, ons loop, julle loop, hulle loop.

Gy wordt gebruikt als aanspreekvorm tegenover het Opper-

wezen, tegenover God en heeft soms de Nederlandse vorm van het werkwoord bij zich (dus met t op het eind), maar meestal de gewone Afrikaanse vorm. Deze vorm met Gij is uit het gewone spraakgebruik verdwenen.

O Gy, wat oor ons lot regeer,
Maak ons weer eendag vry, o Heer!

(A. D. KEET)

De Afrikaanse vorm met u (altijd kleine letter) wordt niet zoveel gebruikt als de Nederlandse; dikwijls wordt u in het dagelijks leven vervangen door de aanspreekvorm, de naam of de titel:

Dag Oom, wilt u binnenkomen? Dag Oom, sal Oom inkom?
Hoe gaat het met u? Hoe gaan dit met Oom?
Ik heb een brief voor u. Ek het 'n brief vir Oom.

Wie zich in Afrika vestigt en zich van het Afrikaans bedient, kan in het algemeen het beste de vorm u gebruiken, als het Afrikaanse gebruik hem niet ligt. Tegenover kinderen altijd jy.

Hoe vindt men nu de Afrikaanse infinitief? De practijk moet dit leren, maar met onderstaande hulpregels komt men al ver:

1. Het Ned. werkwoord op -aan (staan, enz.) verandert niet.
2. Meestal valt de uitgang *en* weg (de Afr. infinitief is dan gelijk aan de stam van het Ned. werkwoord, d.w.z. de vorm, die bij *ik* gebruikt wordt).
3. Gaat de Ned. stam uit op een medeklinker + d of t, dan vallen ook deze d of t meestal weg.
4. Sommige werkwoorden gaan uit op e; daar deze e bijna niet wordt uitgesproken, is ze ook bezig te verdwijnen en kan verwaarloosd worden.

Opgave 3. *Probeer de volgende werkwoorden in het Afrikaans te lezen.*

gaan — slapen — groeten — verstaan — weten — zwemmen —
hardlopen — betalen — mishandelen — goedkeuren — vallen
— spelen — lachen — wonen — beginnen — blaffen — vechten

— ploegen — omhelzen — antwoorden — ontvluchten — achtervolgen — verlangen — herinneren — aannemen — inspanssen — verlaten — wijzen — lezen — ondergaan — vermoorden — verbeelden — rusten — wachten — schrijven — breken — bederven — bouwen — trouwen — berouwen (deze zonder w) — slaan — doen — zien — bedaren.

Opgave 4. *Wat zou het Nederlands zijn voor de volgende Afr. werkwoorden?*

glo — sny — gly — bring — klae — reën — hael — skaam — hê — skei — onderskei — sê — lê — inlê — beskerm — hou — kry — dink — oes — dors — opsaal — oorweeg — vra — uitnooi.

2. *Een krantenberichtje over de diphtheritis:*

INENTING TEEN WITSEERKEEL.

Oudtshoorn. — Die distriksgeneesheer op Oudtshoorn is geruime tyd al besig met 'n veldtog om kinders van die dorp en distrik in te ent teen witseerkeel.

Die persentage witseerkeel is in Suid-Afrika baie hoër as in ander lande en daar word aangedring daarop dat kinders twee keer ingeënt moet word teen die siekte ten einde te verseker dat hulle daarvoor nie vatbaar sal wees nie.

baie = veel amper = bijna

In die voorkamer het hy amper geval oor 'n babetjie van omtrent tien maande oud.

Opgave 5. *Zinnen om te vertalen en terug te leren.*

Die kat vang die muise.

Die nuwe brug oor die rivier is amper klaar.

Die perde draf langs die pad.

Môre vroeg ry ons met die ossewa deur die veld.

Die blommetjies in die tuin ruik lekker.

Die hoenders lê elke dag 'n eier.

Die dief sluip in die maanlig oor die werf en steel 'n skaap uit die kraal.

Die posbode bring die briewe.

Opgave 6. *Zeg de volgende zinnen in het Afrikaans:*

Ik schrijf een brief.
De moeder roept de kinderen.
De boom is veel hoger dan het huis.
Het regent.
Wij verstaan de mensen niet.
Waar woont u?
Zij verlangen naar de vakantie.
De kinderen spelen op de weg.
Ik hoor u, maar ik zie u niet.
Zij zijn moe (moeg), zij rusten een beetje.
De kinderen geloven het verhaal (verhaal of storie).

3. Sommige werkwoorden hebben altijd het woordje zich; bijv. zich vergissen, andere kunnen met of zonder zich worden gebruikt, bijv. wassen of zich wassen, vervelen of zich vervelen. In het Afrikaans is dit zich = hom: hom vergis, hom was, hom verveel.

Hier volgen de vormen:

Ek vergis my	Ek skeer my
Jy vergis jou	Skaam jy jou nie?
U vergis u	U verwonder u nie
Hy vergis hom	Hy ontferm hom oor die kinders
Sy vergis haar	Sy bedink haar
Ons vergis ons	Ons oefen ons in 'n nuwe taal
Julle vergis julle	Waarom verdedig julle julle nie?
Hulle vergis hulle	Hulle was hulle by die pomp.

Opgave 7. *Vertalen en terugleren.*

Sy bemoei haar met ons sake.
Waarom haas jy jou nie?
Vergis hy hom nooit nie?
Die kinders skaam hulle.
'n Mens skaam hom (ook: 'n mens skaam jou.).
Die jongkêrels amuseer hulle kostelik.

4. Soms hebben Nederlandse woorden in het Afrikaans een heel andere betekenis. We hebben dit al gezien bij *amper*. Ned.

hij was amper thuis, of betekent: hij was thuis; Afr. hy was amper tuis: hij was nog niet, thuis, maar bijna. Afr. vinnig = vlug; Die trein loop vinnig. Ek het vinnig gery = ik heb vlug gereden. Hy het so vinnig gehardloop dat sy asem totaal weg was. Ned. olijk in een olijke gut betekent grappig; Afr. olik betekent slecht, dit is een oudere betekenis van het Ned. olijk. Na vrolikheid kom olikheid, de nasmaak van alle pret.

5. Een paar spreekwoorden :

Hy skiet nie alleen met spek nie,
maar hy gooi met die hele vark.

Deur skade en skande word 'n
mens wys.

Skoenmaker hou jou by jou lees.

Oos, wes, tuis bes.

Die oog van die meester maak
die perd vet.

Die kat uit die boom kyk.

Al dra 'n aap 'n goue ring,
hy is en bly 'n lelike ding.

Ongeluk kom nie alleen nie.

Soort soek soort.

Goeie wyn prys homself.

Hij liegt of het gedrukt staat.

Door schade en schande wordt
men wijs.

Schoenmaker, hou je bij je leest.

Oost west, thuis best.

Het oog van de meester maakt
het paard vet.

De kat uit de boom kijken.

Al draagt de aap een gouden ring,
hij is en blijft een lelijk ding.

Een ongeluk komt niet alleen.

Soort zoekt soort.

Goede wijn prijst zichzelf, goede
wijn behoeft geen krans.

6. Leesstukje

Teen dagbreek val hy eindelijk in 'n rustelose slaap met verwarde drome. Hy bevind hom in 'n digte duistere woud, waar hy ronddwaal, totdat 'n yskoue, maer hand hom neem en hy 'n vlugtige gedaante naas hom gewaar wat hom voortlei. Hoe verder hulle gaan, hoe donkerder word dit en hoe aakliger die onderdrukte geweens as van tallose gefolterde siele. Gedurig gly daar donker skaduwees by hulle verby en 'n onafgebroke geruis van duisende voetstappe. Steeds trek sy begeleider hom voort tot dit weer al stiller word, en die woud minder dig, waar 'n flou skemerlig in die verte die oewer van 'n breë rivier vertoon. Die rivier is so breed dat die oorkant wegsink in die grys newels van die ewige oneindigheid.

Merk op: die woud word minder dig (zonder t)
'n digte duistere woud (digte met t).

Vertaal nu, zonder naar bovenstaand leesstukje te kijken: tegen het aanbreken van de dag — het kind valt eindelijk in slaap — waar bevindt hij zich? — hoe verder zij gaan, hoe donkerder het wordt — een donkere schaduw — donkere schaduwen — het woud wordt minder dicht — de flauwe schemering van de dageraad — aan de overkant van de rivier zien wij grijze nevels.

Aanbevolen:

Beknopt Afrikaans—Nederlands woordenboek
door H. Bloem, J. H. Broekman e.a.

Uitg. J. H. de Bussy, Amsterdam.

Hierin vindt ge de betekenis van alle Afrikaanse woorden, die het Nederlands niet kent en van de Afrikaanse woorden, die in het Nederlands een andere betekenis hebben.

HOOFDSTUK III

HET WERKWOORD (vervolg)

In de vorige les hebben we te doen gehad met één vorm van het werkwoord, de onbepaalde wijs of infinitief: gaan, ek gaan, jy gaan, hy gaan, ons gaan, julle gaan, hulle gaan. Hebben = hê, ek het, jy het, hy het, ons het, julle het, hulle het.

De tweede vorm van het Afrikaanse werkwoord is het deelwoord: ik heb *gezien*, wij zijn *gevallen* — zij hebben *geantwoord*. Meestal bestaat het Afrikaans deelwoord uit ge + infinitief.

<i>Nederlands</i>		<i>Afrikaans</i>	
lopen	— gelopen	loop	— geloop
zeggen	— gezegd	sê	— gesê
staan	— gestaan	staan	— gestaan
proberen	— geprobeerd	probeer	— geprobeer
		(ook wel: probeer)	
geloven	— geloofd	glo	— geglo
	(geen extra ge)		
peinzen	— gepeinsd	peins	— gepeins
weten	— geweten	weet	— gewee
schrijven	— geschreven	skryf	— geskryf
bederven	— bedorven	bederf	— bederf
biechten	— gebiecht	bieg	— gebieg
baden	— gebaad	bad	— gebad

2. In het Nederlands worden de deelwoorden in de zin gebruikt met een vorm van hebben of zijn: ik heb gezien, ik ben gevallen. In het Afrikaans wordt ook wel eens *is* gebruikt, maar men mag altijd *het* gebruiken.

De kinderen zijn gevallen — Die kinders het geval
Wij zijn gearriveerd — Ons het gearriveer
Zijn zij vertrokken? — Het hulle vertrek?

Bij de lijdende vorm evenwel moet *is* worden gebruikt. De lijdende vorm kan men in het Nederlands herkennen door middel van *geworden*. Ik kan niet zeggen: hij is gevallen geworden, maar wel: de dief is gearresteerd (geworden). Als de handeling in de lijdende vorm bezig is, moet men *word* gebruiken, als de handeling voltooid is, gebruikt men *is*.

De handeling is bezig — De handeling is voltooid
Die dief word gearresteer — die dief is gearresteer
Die briewe word geskryf — die briewe is geskryf
Die kinders word gewas — die kinders is gewas
Die pakkies word gebring — die pakkies is gebring

Opgave 8. Vertaal in het Afrikaans:

Hoe laat ben jij thuisgekomen?
Wij zijn 's morgens vertrokken.
De taart (tert) heeft lekker gesmaakt.
Het meisje (meisie, nooientjie) heeft een brief geschreven.
De duiven zijn over de bergen gevlogen.
Hebben jullie de krant (koerant) gelezen?
Mijn (my) broer heeft een fabriek gesticht.
De kool is geplant.
De boer heeft één van zijn knechten gezegd (om) kool te planten.
Ik heb de kool in mijn tuin geplant.
Heeft het kind zijn les geleerd?
De rekening is betaald.
Het leven van het kind is gered.
Mijn buurman heeft veel tarwe geplant (tarwe = koring).
Het boek is door de geheime politie in beslag genomen.
De leeuw is door de kaffers met pijlen gedood.
De voorstellen zijn door het parlement aangenomen.
Het dak is door de wind van het huis weggerukt.
Het heeft geregend, de velden zijn nat.

koring is niet koren, maar altijd tarwe

3. Het Afrikaanse volkslied, een gedicht van

C. J. LANGENHOVEN (1873-1932)

DIE STEM VAN SUID-AFRIKA

Uit die blou van onse hemel, uit die diepte van ons see,
oor ons ewige gebergtes waar die kranse antwoord gee,
deur ons ver verlate vlaktes met die kreun van ossewa,
ruis die stem van ons geliefde, van ons land Suid-Afrika.
Ons sal antwoord op jou roepstem, ons sal offer wat jy vra:
Ons sal lewe, ons sal sterwe — ons vir jou, Suid-Afrika.

In die merg van ons gebeente, in ons hart en siel en gees,
in ons roem op ons verlede, in ons hoop op wat sal wees,
in ons wil en werk en wandel, van ons wieg tot aan ons graf —
deel geen ander land ons liefde, trek geen ander trou ons af.
Vaderland! ons sal die adel van jou naam met ere dra:
Waar en trou, as Afrikaners, kinders van Suid-Afrika.

In die songloed van ons somer, in ons winternag se kou,
in die lente van ons liefde, in die lanfer van ons rou,
by die klink van huw'liksklokkies, by die kluitklap op die kis-
streef jou stem ons nooit verniet nie, weet jy waar jou kinders is.
Op jou roep sê ons nooit nee nie, sê ons altyd, altyd ja:
Om te lewe, om te sterwe — ja ons kom, Suid-Afrika.

Op u Almag steeds vertrouend het ons vadere gebou:
Skenk ook ons die krag, o Here, om te handhaaf en te hou —
dat die erwe van ons vaad're vir ons kinders erwe bly:
knegte van die Allerhoogste, teen die hele wêreld vry:
Soos ons vadere vertrou het, leer ook ons vertrou, o Heer:
Met ons land en met ons nasie sal dit wel wees, God regeer.

die gebergtes en die kranse, bergketens
in die winternag se kou: in de kou van de winternacht (de win-
ternacht zijn kou, zoals vader z'n hoed)
in die lanfer van ons rou, in onze rouwkleren
die erwe van ons vaad're, het erfdeel van onze vaderen

4. De dubbele ontkenning in enkele zinnen.

In bovenstaand lied heeft men enkele voorbeelden van de dubbele ontkenning kunnen zien:

In die songloed van ons somer streef jou stem ons *nooit* verniet *nie*.

Op jou roep seg ons *nooit* nee *nie*. (seg, ook sê)

Voor de ontkenning in het Afrikaans zijn de volgende regels te geven:

1° Als de ontkenning *nie* aan het eind van een zin staat, wordt ze niet herhaald.

2° Als een andere ontkenning (niemand, geen, nooit, nimmer, nêrens (= nergens), niks) aan het einde staat, volgt daarop *nie*: Sal jy dit weer doen? Nee, nooit *nie*. Ek vind dit nêrens *nie*.

3° Als een ontkenning (*nie*, niemand, geen, nooit, nimmer, nêrens, niks) niet aan het einde van een zin staat, volgt aan het slot steeds *nie*.

Opgave 9. De volgende zinnen vertalen en terugleren:

Waarom glo jy dit *nie*?

Ek kan dit *nie* glo *nie*.

Ek hoor nooit g'n woord van u *nie*.

Die arme kind het vandag nog geen kos gehad *nie*.

Ek het dit nêrens gesien *nie*.

Die boeke is nêrens te koop *nie*.

Het julle geen dors *nie*?

Ek het niemand op die pad gesien *nie*.

Ons het niks gekry *nie*.

Ek wil niks daarmee te doen hê *nie*.

Daar was *nie* baie mense in die kerk *nie*.

Ons bly *nie* tuis *nie*.

5. Een handeling kan zich afspelen in het heden of in het verleden; de handeling kan bezig zijn zich te voltrekken of kan voltooid zijn. We kunnen dat in het Nederlands op de volgende wijze uitdrukken:

Ik lees, d.w.z. ik ben op dit ogenblik bezig met lezen;

ik heb gelezen, d.w.z. de handeling is afgelopen, ik heb mijn boek gesloten;

ik las, d.w.z. op een tijd in het verleden was ik bezig met lezen;

ik had gelezen, d.w.z. op een tijd in het verleden was het lezen afgelopen.

Het Afrikaans beschikt maar over twee vormen: ek lees, ek het gelees. Hoe drukt het nu uit, dat een handeling op een tijd in het verleden aan de gang is?

1. Door de voltooidde vorm, d. w. z. het + deelwoord: Ek het geslaap, toe die ongeluk gebeur het. In het Ned. is dit: Ik sliep, toen het ongeluk gebeurde.

2. Door *toe* (= toen) + een vorm van de tegenwoordige tijd: Toe ek by die stasie kom, was die trein al weg. Toe ek by die stasie kom, het die trein vertrek. Toe ek by die stasie kom, vertrek die trein.

Opmerking: van enkele werkwoorden bestaat nog een verleden tijd:

dink	ek dink	ek dag of ek dog	ek het gedink	(denken)
kan	jy kan	jy kon	geen deelwoord	(kennen of kunnen)
moet	hy moet	hy moes	geen deelwoord	(moeten)
hê	sy het	sy had	sy het gehad	(hebben)
wees	ons is	ons was	ons was gewees	(zijn of wezen)
sal	julle sal	julle sou	geen deelwoord	(zullen)
weet	u weet	u wis	u het gewet	(weten)
wil	hulle wil	hulle wou	hulle het dit so gewil	(willen)

Ned. verliezen = Afr. verloor
ik verlies = ek verloor
ik heb verloren = ek het verloor

Opgave 10. Vertalen en terugleren:

My suster het haar les nie geleer nie.

Toe hy tuiskom, het hy 'n brief geskryf.

Toe die brief klaar was, het hy 'n boek gelees.

Toe ek by die kerk kom, lui die klok net.

Toe ons gisteraand gaan slaap het, was dit al oor halfelf.

'n Paar dae nadat hul seun verongeluk was, het hulle eers sy lyk gekry.

Toe dominee vertrek het, was almal oortuig van die saak.

Opgave 11. Lees de zinnen van opgave 5 en 7 met *sal* = *zullen*.

6. Leesstuk

Skrikwekkende aardbewing tref Lissabon

Sondagoggend 1 November 1755 was vir Lissabon, hoofstad van Portugal, byna 'n oordeelsdag. Die grootste deel van sy 240.000 inwoners was in die kerke, want dit was 'n spesiale bid-dag vir die Katolieke. Sowat twintig-voor-tien word 'n paar trillings waargeneem. Kort daarna vind 'n heviger skudding plaas. Mense het nou al begin onraad merk. Slegs 'n minuut later het die aarde met geweld geskud en geskeur. Die harde aardkors golf soos die branders van die oseaan, huise word in die lug geslinger en verpletter, tienduisende inwoners word lewendig onder die puin begrawe! Hulle wat vrygespring het, vlug heen en weer. Om die ontsettende verwoesting, puin, rook, vuur en stof te vererger, kom daar skielik 'n wilde windstorm op wat die vlamme wild aanblaas. Honderde mense vlug na 'n hawe-hoof. Hulle was egter skaars daar of 'n vreeslike skudding vind plaas en die aarde skeur reg onder-hulle oop en verslind hulle soos 'n gulsige draak om geen huid of haar ooit weer van hulle te laat sien nie.

Die aardskudding het ook dorpe van die Noordafrikaanse kus soos Fez en Marokko getref en het sulke groot branders veroorsaak dat die kus van Portugal heeltemal oorstroom is. In Lissabon alleen is ongeveer 40.000 mense gedood en in die kusdorpie Faro bykans 3.000.

(A. D. BOSMAN in Die Taalgenoot, Junie 1947)

branders = golven; *lewendig* = lewend; *skaars* = nauwelijks; *amper* = bijna; Afr. *dorpe*, dikwyls voor Ned. steden; *skielik* = plotseling.

Vertaal:

Heb jij de trillingen waargenomen?
De inwoners vluchten heen en weer.
De mensen zijn begonnen onraad te merken.
Zij zijn levend onder het puin begraven.

HOOFDSTUK IV

DE DINGEN EN HUN NAMEN

1. *Leesles:*

DIE SPOORWEGVERKEER

Suid-Afrika beskik oor 'n netwerk van spoorlyne waarop hy met reg trots kan wees. Die wyse waarop die Suid-Afrikaanse Spoorweë bestuur word, het beroemdheid in die buiteland verwerf en selfs in 'n land soos die Verenigde State van Amerika word erken dat ons spoorwegdienste tot die doeltreffendste ter wêreld gereken kan word.

Toe die minister van Vervoer verlede week die konferensie van die Kaapse federasie van nywerhede toegespreek het, het hy gewag gemaak van die na-oorlogse herstel van die binnelandse vervoerwese wat ondanks velerlei struikelblokke bo verwagting goed gevorder het.

Die minister het veral aan die nywerheid die versekering gegee dat die Spoorwegadministrasie rekening hou met die vereistes van die nywerheid en die ontwikkeling en ontginning van alle nywerheidsbronne. Nywerheidsontwikkeling het tydens die afgelope jare op 'n groot skaal plaasgevind. Die gewone burger wat maar af en toe van die treindiens gebruik maak, begryp min van die reuse-organisasie wat daaragter sit.

Vervoer is 'n noodsaaklike vereiste van die hedendaagse wêreld: landbouprodukte moet van die produsent na die verbruiker vervoer word, grondstowwe moet na die fabriek vervoer word en ook fabrieksgoedere en die reisende fabrieksarbeiders moet vervoer word.

Merk op:

Suid-Afrika beskik waarop hy trots kan wees; Ned. waarop het trots kan zijn. Zaken worden in het Afr. dikwijls aangeduid door hy, meervoud hulle, vooral wanneer ze gedacht worden als wezens, gepersonifieerd worden.

soos = zoals, als

wêreld, spreek uit op de ouderwetse Nederlandse manier (waereld)

toe = toen, bo = boven, begryp min = begriyp weinig.

2. Alle dinge hebben een naam; in de taal noemen we deze woorden naamwoorden. We zoeken ze uit het bovenstaande leeslesje:

spoorwegverkeer — Suid-Afrika — netwerk — spoorlyne — reg — wyse — spoorweë — beroemdheid — buiteland — land — Verenigde State van Amerika — spoorwegdienst — wêreld — minister — vervoer — week — konferensie — federasie — nywerhede — herstel — vervoerwese — struikelblokke, — enz. enz.

Aan de vorm van het naamwoord kunnen we zien, of van het bedoelde ding één of meer stuks gedacht worden, dus: of het in het enkelvoud of het meervoud staat. Voor de meervoudsvorming geven we hier twee eenvoudige regels; bijzondere regels en uitzonderingen, voor zover ze belangrijk zijn, komen later. Het meervoud wordt gevormd door een e of een s achter de woorden te plaatsen; het gaat daarbij om de vraag, of de laatste lettergreep beklemtoond is of onbeklemtoond:

a. Laatste lettergreep beklemtoond: e

b. Laatste lettergreep niet beklemtoond: s

meervoud op e		meervoud op s	
boek	— boeke	tafel	— tafels
geheim	— geheime	vader	— vaders
vat	— vate	belofte	— beloſtes
skoot	— skote	blanke	— blankes
nywerheid	— nywerhede	wimpel	— wimpels
ongeluk	— ongelukke	buro	— buro's
kornuit	— kornuite	eksersisie	— eksersisies
koekoek	— koekoeke	gewer	— gewers
fragment	— fragmente	hoepel	— hoepels
tak	— takke	horing	— horings
glas	— glase	hoogte	— hoogtes

Merk op: doring — doorn; koring — koren; horing — hoorn

3. In het Afrikaans worden veel meer verkleinwoorden gebruikt

als in het Nederlands; de uitgang is *ie*, voorafgegaan door een overgangsmee-klinker. Het meervoud is altijd op — *s*:

boek	—	boekie	—	boekies
skip	—	skippie	—	skippies
stoof	—	stofie	—	stofies (kachel)
boom	—	boompie	—	boompies
arm	—	armpie	—	armpies
wind	—	windjie	—	windjies
hout	—	houtjie	—	houtjies
stoel	—	stoeltjie	—	stoeltjies
lepel	—	lepeltjie	—	lepeltjies
koning	—	koninkie	—	koninkies
ding	—	dingetjie	—	dingetjies
slang	—	slangetjie	—	slangetjies
tol	—	tolletjie	—	tolletjies

De praktijk moet u wegwijs maken in het gebruik van de verschillende uitgangen-*ie*, -*pie*, -*jie*, -*tjie*, -*kie*, en -*etjie*.

Opgave 12. *Zet de woorden tussen haakjes in het meervoud, vertaal de zinnen en leer ze terug:*

Die (been) in die menslike (liggaam) vorm die geraamte.

Goeie (boek) is die beste (vriend).

(Vis) leef in die water en (voël) leef in die lug.

(Jongmens) dans in die (saal).

Die (hasie) eet (gat) in die (koolkop).

Die (bom) van die (vyand) het die (huis) van die (dorp) verwoes.

Smôrens gaan die (kaffer) na die veld.

(Os) en (skaap) was eers (kalwertjie en lammetjie).

4. In het volgende slaapliedje van C. J. Langenhoven komen heel veel verkleinwoorden voor, veel meer dan in de dagelijkse taal. Het staat hier meer als aardige illustratie dan als voorbeeld.

AFRIKAANSE WIEGELIEDJE

Lamtietie damtietie, doedoe my liefstetie,

Moederhartrowertjie, dierbaarste diefstetjie,

Luister hoe fluister die wind deur die boompjetjie

Heen en weer wieg hy hom al oor die stroompietjie.

„Doedoedoe bladertjies,
Slapenstyd nadertjies;
Doedoedoe blommetjies,
Nag is aan 't kommetjies”.

So sing die windjie vir blaartjies en blommetjies.

Onskuldige ogies en voetjies en handetjies,
Wie weet hoe ver moet my kleintjie nog ganetjies,
Ver deur die wêreld se kronkels en ganetjies!
Bly tog maar kleintjies en bly dit maar langetjies,
Bly maar by moedertjie,
Kindlief se hoedertjie,
Slaap in haar arrempies,
Saggies en warrempies,
Doekies dan, doekies in moeder se arrempies.

5. *Veel voorkomende zinnen, aanspreekvormen, beleefdheidsformules, enz.*

Dag (goedendag, -morgen, -mid-
dag, -avond), meneer, me-
vrouw, juffrou.

Hoe maakt u het?

Heel goed, dank u.

Hoe gaat het met uw vrouw?

Bevalt het u hier?

Mijn naam is

Aangenaam kennismaken.

Het is erg warm.

Het begint koud te worden.

Wij moeten op tijd thuis zijn.

Wilt u hier gaan zitten, dominee?

Wilt u een kopje thee?

Graag een kopje thee, juffrou.

Kunt u mij zeggen waar het
postkantoor, station, politie-
bureau is?

Goeiendag, goeiemôre, goeie-
middag, goeienaand, meneer,
mevrouw, juffrou.

Hoe gaan dit (met u)?

Baie goed, dankie. Neeja, dit
gaan heeltemaal goed.

Hoe gaan dit nog met u vrou?

Beval dit u nogal hier?

My naam is

Aangename kennis.

Dis baie warm.

Dit word 'n bietjie koud.

Ons moet op tyd by die huis
wees.

Kom sit hier, dominee.

Wil u (wil dominee, wil mevrou)
'n koppie tee hê?

Graag 'n koppie tee, juffrou,
asseblief.

Kan u vir my sê, waar die
postkantoor, die stasie, die
polisiekantoor is?

6. Het bekende Oudejaarsavondlied:

OUDEJAARSAAND

Ure, dae, maande, jare,
Vlieg soos skadudrome heen,
En die wentelende jare
Gaar verganklikheid alleen;
Van ons ondermaanse swerwe
Bly geen spoor of teken staan;
Al wat word moet kwyn of sterwe,
Waar die tyd se weë gaan.

Heengegaan het voorgeslagte,
en hul kroos bloei op hul graf;
ons ook is dié lot te wagte:
mense val soos blare af.
Stof, deur eeue heen vergader,
hou dieselfde gras byeen;
net by u, o ewige Vader,
vind die mens sy troos alleen.

Snel dan heen, my lewensjare,
met jul droefheid en genot,
Tref my rampe of gevare,
nooit verander God, my God!
Sou my alles hier begewe,
voortgelei steeds deur sy hand,
sien ek uit in hierdie lewe
na my ewige Vaderland.

De letterlijke vertaling luidt:

Uren, dagen, maanden, jaren, vliegen als schaduw dromen heen,
en de wentelende jaren, vergaren vergankeljkheid alleen.
Van ons ondermaanse zwerven, blijft geen spoor of teken staan.
Al wat wordt moet kwijnen of sterven, waar de tijd zijn wegen
gaat.

Heengegaan zijn voorgeslachten, en hun kroost bloeit op hun
graf.

Ons ook is dat lot te wachten: mensen vallen als bladeren af.

Stof, door eeuwen heen vergaderd, houdt hetzelfde gras bijeen,
Slechts bij u, o eeuwige Vader, vindt de mens zijn troost alleen.

Snel dan heen, mijn levensjaren, met jullie droefheid en genot.
Treffen mij rampen of gevaren, nooit verandert God, mijn God.
Zou mij alles hier gegeven (ontvallen), voortgeleid steeds door
zijn hand,
zie ik uit in dit leven, naar mijn eeuwig vaderland.

HOOFDSTUK V

BIJZONDERE MEERVOUDSVORMEN

1. Hieronder volgen de bijzondere meervoudsvormen. Men moet niet proberen, de regels van buiten leren. Let er bij al uw lectuur goed op. Ge zult in het begin wel eens een fout maken, maar dat is niet erg; men begrijpt u toch wel. Al doende leert men.

1°. Veel Afrikaanse woorden, die eindigen op *f, g, p, s* hebben in het Nederlands nog een *d* of een *t*. In het Afrikaanse meervoud komt dan deze *d* of deze *t* terug:

Nederl. enk.	Afrikaans enk.	meervoud
deugd	deug	deugde
tocht	tog	togte
bocht	bog	bogte
lucht	lug	lugte
kust	kus	kuste
korst	kors	korste
gast	gas	gaste
vrucht	vrug	vrugte
oogst	oes	oeste
nest	nes	neste
ambt	amp	ampte
hemd	hemp	hemde
beest	bees	beeste

Het Afr. bees-beeste heeft niet de algemene betekenis van dieren, maar betekent runderen.

Ned. graf-graven, Afr.graf-grafte; hier heeft men dus een *t* ingevoegd.

2°. Persoonsnamen op de onbeklemde uitgang -ing krijgen een *e*: drenkelinge, jongelinge, ellendelinge, ouderlinge, sendelinge. Zo ook: heiden-heidene, kristen-kristene, engel-engele.

3°. Eenlettergrepige namen van personen of dieren krijgen s: koks, maats, smids, leeus, spreeus, broers, mans (= echtgenoten), neefs, ooms, seuns (dit woord kan ook in het algemeen *jongen* betekenen), pa's, ma's.

4°. Vreemde woorden: s of 's: motto's, buro's, kado's, kafees, abonnees, sofas, massas, abattoirs, acteurs, barbiers, kolonels, generaals, kapteins, reservoirs, enz.

5°. De uitgang — heid wordt hede
— skap wordt skappe
— man wordt manne, lui, liede of mense

Wat is het meervoud van wreedheid, dwaasheid, besigheid, genootskap, geselskap?

ambagsman	—	ambagsmanne of ambagslui
buurman	—	bure
Engelsman	—	Engelse
Fransman	—	Franse
koopman	—	kooplui of koopmanne
seeman	—	seeliede
staatsman	—	staatsmanne of staatsliede
stuurman	—	stuurmanne
werksman	—	werksmense

6°. Eenlettergrepige woorden op -lm en -rm worden in twee lettergrepen uitgesproken. Meervoud: s.

halm (spr. uit hallem)	—	halms
skelm („ „ skellem)	—	skelms
storm („ „ storrem)	—	storms

Zo ook arms, swerms, skerms, uniforms.

7°. Meervouden op -ns, -ens, -ers, -ere:

lewe — lewens; wese — wesens, wa — waens (wagens), gevoel — gevoelens, genoeë — genoeëns (genoegens), gelid — geleedere, gemoed — gemoedere, goed — goedere, kalf — kalwers, kind — kinders, lam — lammers, lied — liedere, maat — maats of maters (= vrienden).

8°. Let op de volgende vormen, waarbij de laatste médeklinker van het enkelvoud verdwijnt:

bedrag	—	bedrae
dag	—	dae
maag	—	mae
vraag	—	vrae
boog	—	boë
oog	—	oë
weg	—	weë
brug	—	brûe of brugge
rug	—	rûe of rugge of ruggens
ploeg	—	ploeë
tyd	—	tye
pad	—	paaië (= weg; teerpad = asfaltweg)
gebod	—	gebooie

9°. Sommige woorden hebben in verschillende betekenissen ook verschillende meervoudsvormen:

blad	—	blare	: Die blare val van die bome.
		blaaie	: Uit hierdie boek is verskillende blaaie uitgekeur.
gas	—	gasse	: Hierdie gasse is giftig.
		gaste	: Die gaste het hom baie op die feeste geamuseer.
gif	—	gifte	: Ek het op my verjaarsdag mooi gifte gekry. (Gebruikelijker: presente, geskenke.)
		giwwe	: Die apteker bewaar die giwwe agter slot.
kleed	—	klede	: Ons het nuwe vloerklede gekoop.
		klere	: Sy vader koop vir hom 'n nuwe pak klere.
maag	—	mage	: Die kinder het pyn op hulle mage.
		maagde	: Jong vroue heet in die bybel maagde.
man	—	mans	: Die mans van hierdie vrouens het in die oorlog geveg.
		manne	: Die manne het die vyand verslaan. Hulle is manne (flinke kerels).
saal	—	sale	: Die paartjies het gedans in die sale van die hotel.
		saals	: Die ruiters sit vas in die saals.

2. Verklar met behulp van de gegeven regels de volgende meervoudsvormen. Kijk, bij welke regel elk woord hoort en wat het enkelvoud is:

sae (zagen), beitels, skawe, hamers, deure, vensters, lammers, geboue, toeskouers, siektes, visse, snawels, slotte(sloten), prestasies, prieme, pere, perde, papatjies, tekens, maaiers, lewerworse, liggies lone, lokale, lornjette, nagte, reise, repe, regeerders, stemme.

Opgawe 13, als 12:

Baie (oes) misluk deur (droogte).

Ons het baie (bees) en (skaap).

Sommige (blad) van die (boek) is geskeur.

Die (blad) van daardie (boom) het verdor.

Op die (vloer) lê (kleed).

Die (Engelsman) en die (Fransman) was vroeër groot (vyand).

(Gehug) is klein (dorpie).

(Vrou) en (kind) het in die (huis) gebly.

(Vark) is morsige (dier).

(Luiwaard) is onbruikbare (mens).

3. *Leesles*:

ONGELUKKE VEROORSAAK DEUR OORHAASTIGHEID

Verlede jaar het daar feitlik dubbel soveel ongelukke op die paaie in Suid-Afrika voorgekom as in 1945 en daar is vooruitsigte dat die getalle in die toekoms nog verder sal styg, aangesien daar nog steeds nuwe voertuie die land binnekom. Ou en afgeleefde voertuie verdwyn wel van die toneel sodra hulle deur nuwes vervang word, maar nogtans sal daar meer motors op die pad kom.

Hoe moet die veiligheid van gebruikers van die paaie bevorder word? Ten eerste moet diegene wat die paaie gebruik — en dit sluit byna alle burgers in — opgevoed word om die paaie reg te gebruik. Motorbestuurders moet leer besef dat hulle nie net hul eie lewens en dié van hul passagiers in hul hande het nie, maar ook dié van voetgangers, fietsryers en ander motoriste. Kinders moet op skool geleer word om die reëls reg te gebruik deur verkeerspelletjies van kleinsaf onder hul aan te moedig. Hulle moet die reëls van die pad deeglik leer en gewys word op die gevare wat buitensporige vaart meebring.

Fietsryers moet ook gemaan word om nie swaai-swaai te ry nie, nou in die midde en dan weer aan die kant van die pad, sodat motorbestuurders wat van agter aankom nooit weet wanneer

die fietsryer weer gaan swaai nie. Dit veroorsaak baie ergernis en soms ook ongelukke.

Sakemanne regverdig hul haas heel dikwels met die dringendheid van hul afspraak maar daar is geen weg in die lewe waar tydbesparing noodlottiger kan wees as op die pad nie. Nie alleen die beserings van die slagoffers nie, maar ook die afbreuk aan die mannekrag waaraan daar reeds so'n groot gebrek is, word deur diegene veroorsaak.

Die meganiese wêreld beweeg steeds vinniger en vinniger met die nuwe uitvindings en die paaie sal ook nie lank doeltreffend wees nie, aangesien motors vervaardig moet word waarmee sonder gevaar vinniger gery kan word.

Die enigste manier waarop die dodelys as gevolg van motorongelukke verminder kan word, is deur die motoriste self, deur ag te slaan op die oer-oue spreekwoord: Haas jou langsaam. (mannekrag, vertaling v.h. Engelse manpower, strijd- of arbeidskrachten.)

Opgawe 14. *Vertaal en leer de terugvertaling:*

Terwyl ons onderweg was, is ons deur die bui oorval.

Die dief het gehardloop asof die duiwel agter hom was.

As ek ryk was sou ek 'n reis om die wêreld maak.

Ons sal uit die bottel drink ingeval daar geen bekere is nie.

Hoe harder jy raas, hoe minder luister ek na jou.

Ons sal die kat skiet, wanneer hy weer kom kuikens steel.

Die einde van die verhaal is treurig, soos gou sal blyk.

Deurdat daar te baie besoekers was, kon almal nie 'n plek kry nie.

Dis 'n skande dat die mooi ou bome omgeknap word.

Pleks dat die arbeider moëte doen om werk te kry, slenter hy rond.

Toe die brug gebou word, het die arbeiders 'n geraamte opgegrawe.

Die hond huil asof hy slae gekry het.

Hulle troos hulle met die hoop dat heel siek vader nog kan genees.

Niemand is so gek dat hy die storie glo nie.

Ek sê nie dat dit waar is wat hy gesê het nie.

Hoekom het ons niks gehoor van die ongeluk wat gister plaasgevind het nie?

MUSKIETE-JAG

Jou vabond, wag, ek sal jou kry,
Van jou sal net 'n bloedkol bly
Hier op my kamerzure.
Deur jou vervloekte gonsery,
Deur jou gebyt en plaery
Kon ek nie slaap vir ure.

Mag ek my voorstel, eer ons skei,
Eer jy die doodslag van my kry —
My naam is van der Merwe.
Muskiet, wees maar so treurig nie,
Wees ook nie so kieskeurig nie.
Jy moet tog eendag sterwe.

Verwekker van malaria,
Sing maar jou laaste aria —
Nog een minuut vir grasie.
Al soebat jy nou nog so lang,
Al sê jy ook: ek is nie bang,
Nooit sien jy weer jou nasie.

Hoe sedig sit hy, O, die kring!
Sy kinders kan maar kranse bring,
Nou gaan die vabond sterwe
Pardoef! Dis mis! Daar gaan hy weer!
Maar dood sal hy, sowaar, ek sweer,
My naam is van der Merwe!

A. D. KEET, Gedigte
Uitg. Swets en Zeitlinger, Amsterdam.

HOOFDSTUK VI

NAAMWOORDSGROEPEN

1. De naamwoorden, die we in de vorige lessen hebben leren kennen, staan doorgaans niet alleen in een zin, maar vormen met enkele andere woorden een bijelkaarbehorende groep. Hieronder volgen de groepen, die kunnen voorkomen; we geven ze eerst met voorbeelden uit het Nederlands. In deze en volgende lessen worden ze behandeld:

1° De eenvoudigste groep bestaat uit lidwoord + naamwoord: de man, de vrouw, het kind.

2° Bij de groep kan ook behoren een woord, dat een eigenschap noemt van de zaak. Dit bijvoeglijk naamwoord staat voor het naamwoord. Soms staan er twee of meer van deze bijvoeglijke naamwoorden tussen het lidwoord en het naamwoord: de sterke man; het oude huis; een kleine, zwakke jongen.

3° In plaats van het lidwoord kan ook een ander woord staan:

- a. een aanwijzend voornaamwoord: deze man, die oude vrouw, dat arme kind.
- b. een vragend voornw.: welke man, wat voor een boek.
- c. een bezittelijk voornaamwoord: mijn vader, jouw moeder, zijn ouderlijk huis, (onze, jullie, hun, haar).
- d. een telwoord: drie schapen, tien hoge bomen.
- e. een onbepaald voornaamwoord, dat wel op het aantal betrekking heeft, maar niet precies de hoeveelheid noemt: enige rijke kennissen, vele landen, sommige, alle, weinige, enkele.

4° Een groep kan bestaan uit twee naamwoorden, waarbij het eerste naamwoord op enige manier de bezitter is van het tweede: vaders hoed, moeders oude mantel, mijn zoon z'n vrienden.

5°. Ten slotte kunnen alle hierboven genoemde groepen voorafgegaan worden door een voorzetsel: voor het huis van mijn oude grootvader; na vele jaren.

2. *Zoek de genoemde groepen uit het volgende leesstukje:*

'N WARM SOMERMIDDAG IN SOELOELAND

Dis 'n warm somermiddag in Soeloeland. Die son lê in dik wit wolke; die bedompigheid op my toegerankte veranda het ondraaglik geword. Met my interessante boek nog in my hande het ek in slaap gedommel. As ek met 'n skrik wakker word, staan ek op, neem my wandelstok en my helm van die kapstok en tree die stoeptrappe af. En nie lank nie of my voetstappe beweeg oor die veld, waaroor 'n koel windjie wapper. Ek soek na een van die verskeie mimosas in die omtrek van my vader se bungaloe. Na enige oomblikke ronddwaal in die hete middagson is my doel bereik. Die voetpad krinkel soos 'n slangetjie voor my uit en ek stap voort deur die lang gras.

3. Over het lidwoord (groep 1) behoeft niet veel meer gezegd te worden, we zijn ze al dikwijls genoeg tegengekomen; het zijn *die* en *'n*. Soms staat het naamwoord zonder lidwoord, vooral in spreekwoorden en uitdrukkingen:

Agteros kom ook in die kraal: ook voor de laatste zal gezorgd worden, haast u langzaam.

Hy hou ons virgek: hij houdt ons voor de gek.

Aanhouer wen(win): de aanhouder wint.

Bloed is dikker as water: het hemd is nader dan de rok.

Opgave 15. *Vertaal deze brief en leer de terugvertaling:*

Kaapstad, 21 Junie, 1947

Waarde vriend,

Baie dankie vir u brief van deelneming met ons in ons smartelik verlies. Ons waardeer u gevoelens van simpatie. Ons vader het baie sag van ons weggegaan, maar sy plek sal lank leeg bly in ons hart en in ons huis. Ons moet probeer om te berus in die beskikking van die Voorsienigheid.

Dankie vir die belofte van 'n besoek; dit sal ons tans dubbel welkom wees.

Baie groete van . . .

4. *Leesstukje: een krantenbericht over de voedselschaarste, waarvoor in 1947 nog gevreesd moet worden.*

VOEDSELVOORRADE MAG NIE VERKWIS WORD NIE

Die Amerikaanse minister van landbou het in 'n brief aan die Internasionale Voedselnoodraad voorgestel dat alle ministers van landbou en van voedsel ontbied moet word na 'n konferensie wat in Julie in Europa gehou moet word om te voorkom dat die ernstigste voedselkrisis in die geskiedenis van die wêreld aansaande lente ondervind word.

Dit lê voor die hand dat die wêreld oor 'n jaar ernstiger voedselvraagstukke as tans onder die oë sal moet sien, tensy alle moontlike voorsorgsmaatreëls getref word om te verseker dat die inheems geproduseerde voedselvoorrade wat binnekort goeos sal word, nie verkwis word nie.

Die minister het gesê dat die konferensie noodsaaklik is, eerstens om aan al die volke te verduidelik dat dit dringend noodsaaklik is om die inheemse voedselvoorrade te bespaar en om vas te stel hoe die inheemse graansoorte op die doeltreffendste wyse ingesamel en versprei kan word en tweedens om te bespreek watter stappe gedoen moet word om te verseker, dat soveel graan moontlik ingesamel word. (Die Suiderstem, 27 Mei, 1947.)

Vertaal, met behulp van bovenstaand lesje, de volgende zinnen:

De ministers van landbouw zullen een conferentie houden om een ernstige voedselcrisis te voorkomen.

Ligt het niet voor de hand, dat alle mogelijke voorzorgsmaatregelen genomen moeten worden? (Het tweede *nie* komt achter de hele zin.)

Hoe kunnen de inheemse graansoorten op de doeltreffendste wijze verzameld worden? Welke stappen moeten gedaan worden om te verzekeren, dat zoveel mogelijk wordt ingezameld?

5. *Het aanwijzend voornaamwoord* (groep 3a)

Die man het 'n nuwe huis gekoop = de man heeft een nieuw huis gekocht. Wordt in deze zin het woordje *die* met grote nadruk uitgesproken, dan is het aan een aanwijzend voornaamwoord:

die man heeft een nieuw huis gekocht. Men schrijft dan *dié*. Dit woordje *dié* wordt niet veel gebruikt.

De gebruikelijke woorden zijn:

deze, dit = hierdie

die, dat = daardie

Verder worden nog gebruikt: dieselfde, sulke, so'n, dergelyke.

Hierdie appelboom is al oud, hy dra nie baie vrugte nie.

Daardie boek behoort aan ons vader.

Hy vertel ons dieselfde storie, wat hy hul vertel het.

So'n voorbeeld is duidelik, ons begryp dit baie goed.

6. *Leer de volgende groepen:*

'n duur perd — op hierdie koue dag — die lang nag — 'n hoë boom — hy woon in 'n stil straat — het jy 'n skerp mes? — my ou tante dra ouderwetse klere — hy het 'n diep put gegrawe — moenie(=je moet niet) met vuil hande aan tafel kom nie — die polisie het 'n grondige ondersoek ingestel — dis 'n baie moeilike probleem vir hom — sy praat met 'n helder stem.

7. *Spreekwoorden:*

'n Mens kan geen yster met die hande breek nie. yster = ijzer

Wie sy neus sny, skend sy aangesig. gebruiklik woord is gesig-gesigte

Van die os op die esel spring. Van de hak op de tak springen.

Wie 'n put graaf vir 'n ander val self daar in. Ned. *er* = Afr. *daar*.

Praatjies vul nie gaatjies nie, Hy is 'n aardjie na sy vaartjie. Die appel val nie ver van die boom nie.

'n Appeltje met iemand te skil hê.

Die beste touleier sit op die voorbok. De beste stuurlii staan aan wal.

Die bul by die horings pak.

Beter beny as bekla.

'n Goeie begin is halfpad gewin.

Bloed is dikker as water.

Het hemd is nader dan de rok.

Iemand om die bos lei.

Iemand om de tuin leiden.

'n Halwe eier is beter as 'n leë dop.

enk. eier, meervoud eiers, zo ook: enk. hoender, meervoud hoenders.

DIE UNIE VAN SUID-AFRIKA

Die Unie van Suid-Afrika is die naam wat gegee is aan die vier state of provinsies wat in 1910 onder een regering verenig is. Die name van hierdie provinsies is: Kaapprovincie, Transvaal, Oranje-Vrystaat en Natal. Die Unie is gestig op 31 Mei 1910; hierdie dag word in die Unie gevier as Unie-dag. Die vernaamste nywerhede in Suid-Afrika is landbou, myn- en fabriekswese. Oor die 30 persent van die volwasse mans is verbonde aan een of ander soort boerdery, 10 persent aan myne en 12 persent aan fabrieke. Na die wêreldoorlog het hierdie getalle verander; myne en fabrieke vra in hierdie dae 'n groter personeel.

Veeboerdery is die vernaamste afdeling van die landboubedryf. In die grasveldstreke van die Kaap, Vrystaat en Suidelik-Transvaal word met wolskape geboer. Die landbou, soos dit van veeboerdery onderskei word, bestaan hoofsaaklik uit die verbouing van graan, vrugte, tabak en katoen. Die vernaamste vrugtenywerheid is wynbou. Die druiwestok word hoofsaaklik in die suidwestelike distrikte van die Kaapprovincie verbou. Sommige soorte druiwe word as tafeldruiwe gebruik in Suid-Afrika of word uitgevoer na Europa, terwyl van ander soorte wyn, brandewyn en rosyne gemaak word. In dieselfde distrikte word pitvrugte, soos appelkose, perskes (abrikozen en perziken) en pruime gekweek.

Suid-Afrika lewer die grootste deel van die wêreld se goud en diamante; dus is die minerale rykdom van Suid-Afrika 'n allerbelangrikste faktor in die welvaart van die land. Feitlik al die goud wat vandag in Suid-Afrika gekry word, kom van die Witwatersrand, oos en wes van Johannesburg; die vernaamste diamantmyne is by Kimberley, by Jagersfontein in die Vrystaat en die Premier-myn by Pretoria. Ook word diamante gedolwe op of naby die Vaalrivier. Verder lewer die mynbou nog steenkool, koper, yster, tin en asbes.

Die Unie van Suid-Afrika beslaan die mees suidelike gedeelte van Afrika en word aan drie kante deur die see begrens en aan die noorde deur Suidwes-Afrika, die Betsjoeanaland-protektoraat, Rhodesië en Mosambiek. Suidwes-Afrika (voorheen Duits-Suidwes-Afrika) is 'n protektoraat geadministreer deur die goewernement van die Unie.

Die Unie is 'n selfregerende dominium. Die regerende mag is gevestig in 'n parlement wat bestaan uit die koning van Engeland (verteenwoordig deur die Goewerneur-Generaal), 'n senaat en 'n volksraad (=eerste en tweede kamer). Die parlement beskik oor finansiële sake en maak wette wat die land as geheel geld.

Elke provinsie het 'n provinsiale raad.

Pretoria is die hoofstad van die Transvaal en die setel van die regering van die Unie. Die grootste stad is Johannesburg. Kaapstad is die tweede grootste stad in die Unie en is die setel van die Unie-parlement en 'n belangrike hawestad.

HOOFDSTUK VII

VERVOLG NAAMWOORDSGROEPEN

1. Welke is in het Afrikaans *watter* = wat voor een.
Watter leerling het sy les nie geleer nie?

Het bezittelijk voornaamwoord:

mijn	— my	My neefs en my niggies is die kinders van my oom en my tante
jouw	— jou	Jou neefs en jou niggies
uw	— u	U neefs en u niggies
zijn	— sy	
haar	— haar	
ons	— ons	Maak zelf de zinnen af
onze	— ons	
jullie	— julle of jul	
hun	— hulle of hul	

Telwoorden: let op ses, sewe, ag (dis agtuur = het is acht uur), nege of neë, sewentien, agtien, negentien of neëntien, ag-en-tagtig. Eerste-tweede-sewende-agste enz.

Let op de volgende onbepaalde voornaamwoorden, die anders zijn dan in het Nederlands:

baie	— veel
almal	— alle
party	— enige
'n klompie	— enige
albei	— beide
min	— weinig

2. *Ga de geleerde vormen na in de volgende zinnen:*

In Suid-Afrika is die huisdiere besonderlik vatbaar vir siektes, waarvan party inheems en party ingevoer is (sommige inheems

en sommige ingevoerd zijn). Die bestryding van hierdie siektes hou die aandag van etlike afdelings (verskillende afdelings) van die landboudepartement besig. Sekere siektes het op verskillende tye groot verliese van vee veroorsaak, maar heden-daagse metodes van ondersoek het baie gedoen om die vrekke (=sterfte) aan veesiektes te verminder. Hierdie feite kan die beste verklaar word deur 'n bespreking van die mees vernietigende siektes van plaasdiere.

Sedert die aankoms van die blanke in Suid-Afrika is baie van die waardevolle inheemse woude deur bergvure of vir timmerhout vernietig en tot 'n paar jaar gelede is daar maar min gedoen om hierdie verlies goed te maak. Die terugreis van hierdie woudlande en die beplanting van ander grond wat nutteloos is vir weiding of vir landboudoeleindes, geniet nou die aandag van die bosboudepartement sowel as dié van private individue: hierdie politiek is bekend as bosaanplanting.

Die kommissie vra wat daar gedoen kan word om liefde vir bome in die harte van die burgers van die land aan te moedig. Op skool kan baie uitgerig word deur middel van 'n jaarlikse Boomplantdag, waarop kinders bome plant waarvoor hulle later sorg totdat daardie bome groot genoeg is. Stadsrade het ook verpligtinge in hierdie opsig; baie rade kan met trots wys op wat in hulle dorp of distrik gedoen is sedert die dae toe die ou eike in Kaapstad geplant is.

Opgawe 16. *Vertaal de volgende zinnen:*

Heb jij mijn hoed ergens gezien?

De soldaten gehoorzamen hun aanvoerder.

Zij leggen hun wapenen neer.

Elke gek heeft zijn gebrek.

Ik heb uw brief niet ontvangen.

Deze mensen hebben het niet breed.

Zulke kleden zijn erg duur.

Men is daar zijn leven niet zeker.

Dit kind is erg ziek geweest.

Is deze man zijn oom?

Onze dominee zingt een psalm bij het begin van de dienst.

Die jongen heeft zijn arm en zijn been gebroken.

Deze dronkaard is de schande van zijn familie.

3. *Ziehier een aantal uitdrukkingen, die veel gebruikt worden.*

Leer ze, het geeft gemak, ze te kennen:

Met de eerstkomende gelegenheid	met die eerskomende geleentheid
Wegens plotseling vertrek	weens 'n skielike vertrek
Het is mij niet mogelijk	dis vir my nie moontlik nie, dis onmoontlik
Hartelijk dank voor uw uitnodiging	hartlik dank vir u uitnodiging
Ik wens u van harte geluk met uw sukses	ek wens u van harte geluk met u sukses
Ik dank u voor uw gelukwensen	dankie vir u gelukwense
Ik verzoek u beleefd, mij die nodige inlichtingen te zenden	ek versoek u beleef om my die nodige inligtings te stuur
Luister naar mijn woorden	luister na my woorde
Om welke reden blijft hij thuis?	om watter redes bly hy tuis? Waarom
Wij gaan naar de stad	ons gaan stad-toe
Het spijt mij erg	ek is so jammer

4. *Dorst hebben, honger hebben, spijt hebben, lust hebben, slaap hebben - in plaats van hebben gebruikt het Afrikaans hier meestal zijn:*

Wij hebben dorst	ons is dorst
Zij hebben honger gehad	hul was honger
Ik heb spijt, het spijt mij	ek is jammer
De kinderen hebben slaap	die kinders is vaak

5. INSEKTEPLAE (INSECTENPLAGEN)

Die Regering wend alle pogings aan om die verspreiding van insekteplae te voorkom, deur streng invoerbepalings, deur ondersoek van ingevoerde plante aan die seehawens en deur voorrade te berook, wat uit kwekerye verkoop word.

Die mees algemene insekteplae is die kodling-mot, wat in appelvrugte voorkom, die vrugtevlieg, verskeie soorte skaal,

die wollige plantluis, die mieliestronkboorder, en koringwurms wat graansoorte, erte en bone aanval.

Verskeie brosjures vir die bestryding van hierdie plaë is deur die landboudepartement uitgereik.

Ned. ongedierte=Afr. goggas (insecten). Afr. ongedierte=wilde dieren, leeuwen enz.

6. *Afrikaanse woorde, die het Nederlands niet kent of in een andere betekenis :*

Hy kom partymaal hiernatoe	soms hierheen
Gaan jy soontoe?	daarheen
Ons besoek hom dan en wan	nu en dan
Die landbougebied is stadig uitgebrei	het landbouwareaal is langzaam uitgebreid
Moenie huil om elke bakatel nie	kleinigheid, bagatel
Besigheid is besigheid	zaken zijn zaken (business is business)
'n Hoë akkerboom	eikeboom
Hy weet waar David die wortels grawe	hij weet waar Abraham de mosterd haalt
Hy lig sy elmboog	hij is aan de drank (elmboog=elleboog)
Nou is die gort gaar	Nu zijn de poppen aan 't dansen.
Hy kan nie kersvashou by sy broer nie	hij haalt niet bij zijn broer
'n Giggelende meid bring vir hulle die brekfis	een giechelende meid brengt hun het ontbijt (in beschaafd Afrikaans is ontbijt gebruikelijk.)
Hij praat kaf	onzin, hij kletst
Hy is nie vandag se kind nie	hij is niet van gisteren
Dis bo my vuurmaakplek	dat begrijp ik niet, dat gaat boven mijn pet.
Sy woon daar stoksielalleen	moederzielalleen
Ons het 'n rukkie geslaap	een ogenblikje
By my siks!	op mijn woord!

Moenie die lepel in die dak	de moed niet verliezen
steek nie	
(Afr. lepel in die dak steek=sterven)	
Ek het omsons geprobeer	tevergeefs
Ons het 'n bietjie gesels	een ogenblikje gezellig gepraat
Mens moet in sy pasoppens	men moet op zijn hoede
bly	blijven
Jy kan nie pyl op hom trek	men kan niet van hem op aan.
nie	

7.

DIE WINDJIE

Windjie, windjie, waarheen jakker
 Jy so haastig nou al weer?
 Al die stowwe skud jy wakker,
 Blare, blomme heen en weer.

Oor die grassaad ruis jou voetjies,
 As jy huppel oor die wei;
 Golfies bokspring, as jy soetjies
 Oor die koele water gly.

Soos 'n katjie speels 'n muisie
 In sy kloutjies rond laat vlieg,
 Skommel jy jou blare-huisie,
 Tot die takkies almal wieg.

Orals vroetel jy en snuffel
 Elke graspol deur en deur,
 En terwyl jy hul karnuffel,
 Jomp jy nog die blompies' geur.

Windjie, jy 's net soos die vlinder,
 Wat op elke blompie rus;
 En van d'een by d'ander skinder,
 Skoon hy almal vriendlik kus.

Windjie, 'k hoor so graag jou liedjies
 By my raam en dak se rand,
 In die boomtop, tussen rietjies
 Ruisend langs die waterkant.

O, so graag staan ek en luister ¹⁾
In 'n hoë mielie-land,
Hoe die ranke blare fluister
Almal in dieselfde trant.

Waai maar, windjie, hardloop, huppel,
Oor die koppies, veld en rand —
Drink uit vlei en kom druppel
Mild die reën op die land.

Th. WASSENAAR, Gedigte
Die Nasionale Pers, Bpk. Bloemfontein.

8. *Een Afrikaans radio-programma:*

VANDAG

- 7.30 Wat die kalender sê
- 8.00 Nuus
- 8.10 Vergelykende markpryslys en markberigte
- 10.15 Oggendgodsdien
- 10.30 Programaankondigings
- 10.31 Vrolike musiek vir 'n vrolike naweek (=weekend)
- 11.00 Klavieruitvoering deur Wilhelm Backhaus
- 11.15 Uit die sangrepertorium van Miliza Korjus
- 11.30 Oggendkonsert
- 12.00 Klassieke kuns vir almal
- 12.30 Uit teaterland
- 1.00 Nuus en die weer
- 1.15 Allerlei Hollandse wysies
- 1.30 Allerlei melodieë op allerlei wyse uitgevoer
- 2.00 Markberig
- 4.00 Vrolike wysies
- 4.30 Die orkes van S. M. se Grenadierwag
- 4.45 Sangjuweeltjies uit die ligte operas
- 5.45 Ligte Afrikaanse musiek op plate
- 6.30 Keur van gewilde nommers
- 7.15 Nuus en die weer
- 8.20 Glanspunte uit die sportnuus en die rugby-raaikompetsisie
- 8.50 Lig-klassieke juweeltjies, deur die konsertorkes

¹⁾ staan ek en luister = sta ik te luisteren

- 9.10 Uit die snippermand, 'n bietjie humor
- 9.30 Besoekersaad, kunstenaars uit die platteland tree op voor
die mikrofoon
- 10.10 Mooi liefdesmelodieë
- 11.00 Dansmusiek
- 11.45 Epiloog.

HOOFDSTUK VIII

HET BIJVOEGLIJK NAAMWOORD

UNIEDAG

1. Op 31 Mei 1910 het die toenmalige Britse kolonies Kaapland, Transvaal, Natal (klemtoon tal) en die Oranje-Vrystaat alle koloniale grense uitgewis en 'n nuwe staat gevorm, die Unie van Suid-Afrika. In elke provinsie was daar 'n klein blanke bevolking, wat om geografiese en ekonomiese redes bymekaar wou staan en 'n nuwe volk op Suid-Afrikaanse bodem vorm, wat geboortig was uit dieselfde Europese volke.

Tydens die wêreldoorlog, in die vloedgolf van wêreldbotsinge wat magtige volke tot die grond toe verpletter het, het Suid-Afrika nie slegs staande gebly nie, maar met rasse skrede vooruitgegaan tot 'n groter volksbestemming. Ons staan vandag in die volkery, as een van die jong, selfstandige en ryk lande, as 'n land met 'n groot toekoms.

2. *Een bijvoeglijk naamwoord kan op twee manieren in een zin gebruikt worden:*

- a. het kan voor een naamwoord staan en samen met dat naamwoord een groep vormen: een jong paard, een mooi, oud huis;
- b. het vormt een groep met *ben, is, zijn, was, waren*, in het Afrikaans altijd *is of wat*: het paard is jong; het huis is mooi en oud; ik ben bang, wij zijn ongerust, enz.

In het laatste geval verandert het bijvoeglijk naamwoord nooit van vorm, wordt het nooit verbogen. Deze constructie geeft dus geen moeilijkheden.

Het bijvoeglijk naamwoord als deel van een naamwoordsgroep wordt soms wel, soms niet verbogen, d. w. z. achter sommige bijvoeglijke naamwoorden komt altijd een *e*, als ze in een naamwoordsgroep staan, achter andere nooit.

In het Nederlands is dit anders; vergelijken we maar eens:

een kleine blanke bevolking — 'n klein blanke bevolking
In het Nederlands hangt het van het naamwoord af, of het daarvoor staande bijvoeglijk naamwoord een e krijgt of niet;
In het Afrikaans hangt dit alleen van de vorm van het bijvoeglijk naamwoord af. *Klein* krijgt nooit een e, *blanke* staat in een naamwoordsgroep altijd met een e.

Welke krijgen een e, welke niet? Daarvoor bestaan enige regels, die hieronder opgesomd staan. Leer ze niet van buiten, maar let erop bij het lezen, luister ernaar als men spreekt; de practijk zal u dan het gebruik leren.

3.

Nooit een e:

a. die de stof noemen, waarvan de zaak gemaakt is, behalve 'n *goue* horlosie, 'n *erde* pot, 'n *lakense* pak.

b. meerlettergrepige op -er, behalve 'n sekere man = een zeker iemand.

c. eenlettergrepige op -lm, -rm (in de uitspraak hoort men twee lettergrepen) arm, warm, kalm, arm, mense, 'n kalm see.

d. eenlettergrepige, waar geen medeklinker op het eind staat: 'n *ou* gewoonte, *lou* water, 'n *flou* perd (= zwak, vergelijk flauwte), 'n *toe* deur (een dichte deur), 'n *mooi* gesig, 'n *rooi* kleur, 'n *kwaai* bees, 'n *lui* knaap.

(merk op, dat het Afrikaans geen onderscheid kent tussen au en ou; deze klank wordt altijd *ou* geschreven)

e. eenlettergrepige op -ng: lang, bang, jong:

'n lang pad — die pad is lank

'n jong perd — die perd is jonk.

f. eenlettergrepige, die niet eindigen op d, f, g, s (zie daarvoor 4a.) 'n dik muur, 'n sterk man, 'n kaal veld, 'n dun stok, 'n stout kind.

Altijd een e:

a. eenlettergrepige op d, f, g, s (vgl. 3 f)

opmerking: de d valt dikwijls weg: hard-harde, maar breed-breë de f wordt w of ww: doof — dowe, gaaf — gawe, dof — dowwe, laf — lawwe, lief — liewe, half — halwe

na de s komt t bij de woorden, die ook in het Ned. een t hebben: dwaas — dwase, juis — juiste, vas — vaste, ras — rasse

b. alle meerlettergrepige, behalve die op -er (zie 3.b)

c. die op -s, gemaakt van een naamwoord: Hollandse, doodse, helse

d. die uit vreemde talen zijn overgenomen: die kritieke oomblik.

5. *Verklaar nu de volgende verbogen of onverbogen vormen:*

die vinnige rit — de snelle rit

die geelrooi vlamme — de geelrode vlammen

dik rookwolke — dikke rookwolken

die stywe boordjie — het stijf boordje

'n wye sandwoestyn — een wijde zandwoestijn

'n sieklike, teringagtige vroukje — een ziek, teringachtig vrouwtje

'n nuwe glas — een nieuw glas

'n silwer ketting — een zilveren ketting

silwer kettings — zilveren kettingen

die gebreekte koppie — het gebroken kopje

'n koper standaard — een koperen standaard

'n gehoorsame kind — een gehoorzaam kind

jong perde — jonge paarden

'n skelm laggie — een schelms lachje

'n vroeër of latere geleentheid — een vroegere of latere gelegenheid

sy groot geluk — zijn grote geluk

6. *Een krantenbericht:* Negentig rotte in 'n kis; saam met klavier gereis. Somerset-Oos, Donderdag. — Negentig rotte het vandag uit 'n groot kis wat op die dorpsplein oopgemaak is, gestroom. Die meeste is somer gou van kant gemaak deur 'n aantal mense wat net staan en wag het dat hulle die kis moet verlaat.

'n Klavier vir 'n plaaslike firma het vandag uit die Vrystaat aangekom nadat dit byna twee maande lank op pad was. Toe die klavier deur die Spoorweë afgelewer is, is 'n gat in die sak om die kis bespeur waardeur 'n nes met 'n klein klomp klein rotjies sigbaar was.

Die kis, met die klavier nog daarin, is na die dorpsplein gebring. Toe die kis om die klavier afgebreek word, het negentig rotte

daaruit gestroom. Slegs 'n paar gelukkiges het in die veld ontsnap.

rotte — ratten; sommer — zo maar; wat net staan en wag het — die juist stonden te wachten.

7. *Uit de advertentiekolommen :*

1. Betrekkings vakant: Applikasies vir betrekking as boekhouer of boekhoudster sal deur ondergetekende ingewag word tot 5 Junie a.s. Applikant moet in staat wees om koöperatiewe boeke te hou en 'n maandelikse proefbalans te lewer. Applikasie moet vergesel wees van jongste getuigskrifte.

(applikasie: sollicitatie, applikant = sollicitant)

2. Betrekking gevra: Getroude man met klein familie soek betrekking as voorman-bestuurder op beesplaas, hoenderboerdery of landbou. Baie goeie ondervinding.

3. Vragmotor beskikbaar vir vervoer van meubels, sand, bakstene, ens. Stuur gefrankeerde koevert om besonderhede.

4. Ons het die grootste verskeidenheid van tweedehandse of nuwe motorfietse in voorraad. Bel my en ek sal u besoek.

5. Moderne goed geboude woonhuis te koop, bestaande uit ingangsportaal (= hal), ruim voorkamer en eetvertrek, drie groot slaapvertreke, kombuis, elektriese en smoorstoof, geteelde badkamer, motorhuis en bediende kamer. Die huis is gelee aan busroete, en het noordelike uitsig. (kombuis = keuken, geteelde = getegelde, stoof = kachel, smoorstoof = fornuis) noordelike uitsig = uitzicht op het noorden, hetzelfde als in Nederland op het zuiden)

8. Enkele verzen van de bekende psalm 42 in het Afrikaans (zelfde melodie) :

Soos 'n hert in dorre streke
Skreeuwend dors na die genot
Van die helder waterbeke,
Skreeu my siel na u, o God!
Ja, my siel dors na die Heer,
Na die lewensbron; wanneer
Sal 'k, na swerftog en benouing,
God weer sien in klare aanskouing?

Trane stort ek in my klagte,
Want die spotters vra vir my:
Waar's jou God? My dae en nagte
Gaan in droefenis verby.
Nog hoor ek die feesgedruis
Wat weerklink het om u Huis,
Toe 'k 'n skaar daarheen gelei het,
My met hul in God verbly het.

O my siel, waarom onrustig?
En wat buig jy jou in my?
Waarom in Gods lof onlustig
As die vyand jou bestry?
Menigmaal het Hy jou druk
Laat verwissel in geluk.
Hoop op God, in Hom weer rustig!
In sy lof sal 'k my verlustig.

HOOFDSTUK IX

DE VOORZETSELGROEP

Er zijn enkele verschillen met het Nederlands, die moeilijkheden kunnen geven. Men heeft dit in de vorige lessen alreeds kunnen opmerken; hier volgen ze nog eens in een overzicht:

1. Ned. *voor* heeft drie betekenissen:

<i>a.</i> plaats	— voor het huis	Afr. voor
<i>b.</i> tijd	— voor acht uur	Afr. voor
<i>c.</i> bestemming	— dit geschenk is voor jou	Afr. vir

Die osse staan voor die wa. Die boom staan voor die stoep van die huis. Voor aanstaande week kan ons nie kom nie. Die trein arriveer seker voor twaalfuur. Daardie boeke is vir jou. Jy kry nie 'n goeie motor nie vir vyftig pond nie.

Dit *vir* wordt in het Afrikaans heel veel gebruikt, ook op plaatsen, waar het Nederlands geen voorzetsel nodig heeft; het vervangt ook dikwijls het Nederlandse voorzetsel *aan*:

Ek het vir hom gesien — ik heb hem gezien.

Jy moet nie vir hom slaan nie — jij moet hem niet slaan

Skrywe skielik 'n brief vir my — schrijf mij gauw een brief.

Sy het vir tant Lettie laat roep — zij heeft tante Lettie laten roepen

Het jy vir my ma goed geken? heb jij mijn moeder goed gekend?

Hy hou 'n toespraak vir die menigte — tot de menigte

Die hond het vir mij gebyt — mij gebeten

Ned. *naar* en *na* is allebei Afr. *na*:

Ons gaan na die stasie — wij gaan naar het station

Kort na middernag word die pyne heftiger — kort na middernacht worden de pijnen heftiger

Hy kyk tevrede na die netjiese letters — hij kijkt tevreden naar de keurige letters

Hoe langer hy na die letters kyk, hoe gelukkiger voel hy — hoe langer hij naar de letters kijkt, hoe gelukkiger hij zich voelt.

3. *Afrikaanse voorzetsels, die het Ned. niet kent:*

anderkant (aan de andere kant van)

binnekant (aan de binnenkant van)

deeskant, deuskant, duskant (aan deze kant van)

buitekant, oorkant, bokant, onderkant.

Ons het die leeu anderkant die berg gesien. Buitekant die dorp is daar groot plantasies, wat aan my vader behoort. Duskant die berge is dit nog winter, maar oorkant begin die lente al.

Let verder op: naas of newens, oor = over, teen = tegen, weëns = wegens, waarvan het gebruik met het Nederlands overeenkomt.

4. *Uit de advertentiekolom:*

Kou weer is hier! Vermy die ongerief daarvan deur voorbereid te wees! Komberse van die beste Suid-Afrikaanse fabrikaat; nuwe besending pragtige donskomberse wat in Engeland vervaardig is. Net die kleur waarna u soek. Pryse baie billik. (komberse = dekens, enk. kombers, klemtoon bers).

Beddens, volledig met vere. Klapperhaarmatrasse om bij gemelde beddens te pas. Bedlakens. Kies vanuit ons groot verskeidenheid.

Munissipaliteit Vishoek (gemeentebestuur van . . .): Tenders word hierby ingewag en sal deur ondergetekende tot nie later as Maandag 30 Junie ontvang word nie vir die huur van die Verversingskamer op die strand te Vishoek vir 'n tydperk van drie jaar. Die terme en voorwaardes van huur lê ter insage in die Municipale Kantoer (gemeentehuis) gedurende die gewone kantoorure. Tenders moet in verseelde koeverte gemerk „Tenders huur van pawiljoen” ingedien word. Die hoogste of enige tender word nie noodwendig aangeneem nie.

Tender, Engels woord, dat betekent: aanbieding, inschrijving, offerte.

Damesklerk. Aansoek tesame met getuigskrifte en 'n mediese sertifikaat word hiermee gevra om die betrekking van damesklerk met ondervinding van algemene handelaarsbesigheid en moet die ondergetekende voor of op 27 deser bereik. Die geslaagde applikant moet diens so vroeg as moontlik aanvaar, maar nie later as 1 Augustus nie. Meld ouderdom, kwalifikasies en salaris verlang.

Te koop: Plaas met volop water; 900 morg waarvan 'n groot gedeelte geskik is vir wingerd, vrugtebome, tabak, ens. Groot getal wingerdstokke en vrugtebome is reeds in volle drag. Gerieflike woonhuis met 8 vertrekke onder sinkdak en buitegeboue in absoluut goeie toestand. Doen aansoek by

Morg-vlaktemaat voor landerijen = ruim 0,8 Hectare

Trouportrette is ons spesialiteit. Reël dus 'n afspraak met ons om u trouportrette te neem by die kerk of by die ateljee en ons sal u voorsien van 'n versameling portrette van daardie dag, gebind in 'n pragtige trou-album. Foon 3-1062 (telefoon)

Sneltrein Oranje, vinnige, gerieflike, deurlopende treine tussen Kaapstad en Durban oor Bloemfontein. Die bestaande twee-weeklikse sneltreindiens tussen Durban en Kaapstad is tans versnel. Hierdie treine loop as sneltreine en vervoer eerste en tweedeklas passasiers. Volledige inligting is by enige besprekingskantoor of stasiemeester verkrygbaar.

Merk op: Afrikaans *enige* = elke, iedere. Hy kan enige tyd kom = hij kan elk oogenblik komen.

5. *Enkele Afrikaanse woorden, die in het Nederlands niet bestaan of een andere betekenis hebben:*

bulsak = matras, bed; *vere bulsak* = verenbed.

asgat, asjas = deugniet, nietsnut.

bra (Ned. braaf) = nogal, eigenlijk: Ek kan dit nie bra kleinkry nie — ik weet er eigenlijk geen weg mee. Dis bra koud vandag.

oulik, *schrander*, *bekoorlijk*.

ongedierte = verscheurende dieren, leeuwen, enz., roofdieren.

Pas op vir ondiere.

niewers, nérens, *nergens*.

opsluit — hy kom opsluit = absoluut.

nek (bijv. Rooinek) bergpas.

naelskraap = bijna, op het kantje af.

daglemier = dageraad; die daglemier van die vryheid; ook dagbreek, sonop.

briefkaart = Ned. postblad. Ned. briefkaart = poskaart.

maag, word in verskillende uitdrukkings gebruik vir *buik*: hy kruip op sy maag deur die gras; jy kan dit op jou maag skrywe. *wrentig*, *wrintig*, werkelyk waar, heus waar; ook: gedoriebaar.

plakpapier, *muurpapier* = behang.

karmennaadjie, *kernaadjie* = karbonade.

karwei in: hy karwei die vragte; karweier = vrachtrijder (togganger)
stasie = station; petrolstasie of vulstasie = benzinepomp.

6. Uit de krant:

BLANKE MEISIES EN FABRIEKSWERK

Johannesburg. — Die weiering van blanke meisies in Johannesburg om betrekkinge in fabriek te aanvaar en hul voorliefde om by kantoorwerk te hou, is gister deur die waarnemende voorsitter van die Jeugraad afgekeur.

Ten gevolge van die neiging word groot getalle nie-blankes deur fabriek in diens geneem, en wanneer ekonomiese toestande blanke meisies eendag dwing om weer by die fabriek aan te klop, sal hulle uitvind dat die deure van indiensneming vir hulle daar gesluit is.

NUWE DORSMASJIEN ONTWERP

Twee mans van die distrik het 'n masjien ontwerp wat na bewering alle soorte ertjies en boontjies kan dors. 'n Onlangse demonstrasie wat deur amptenare van die departement van landbou en verteenwoordigers van maatskappye wat landboumasjinerie verkoop, bygewoon is, was na bewering heeltemal geslaag.

KAAPSTAD NOG NIE IN DIE KNYP. GENOEG STEENKOOL VIR GEBRUIK

Kaapstad verkeer nog nie in die knyp met sy steenkoolvoorrade nie. Die tekort aan steenkool wat dreig om die bedrywighede van myne en nywerhede aan die rand en van die nywerhede van Port Elisabeth in te kort, word nog nie in Kaapstad en omstreke gevoel nie.

Handelaars in steenkool is oor die algemeen tans nie bekommer oor die toestand nie, hoewel hulle nie met sekerheid kan sê wat die toestand oor enkele weke sal wees nie. Dit hang hoofsaaklik van die trokke af. Moontlike skaarstes wat in Kaapstad ondervind kan word, is nie te wijte aan die skaarste aan steenkool nie.

Kaapstad het byvoorbeeld hierdie winter nog glad nie die periodieke tekort gehad wat verlede jaar ondervind is nie.

'n *trok*, *trokke*, Engels truck = lorrie, vrachtauto, Afr. goederenwag v. e. trein.

knyf, moeilikheid . . . verkeer nog nie in die knyp nie.

7.

PSALM 1

Welsalig hy wat op die spoor nie gaan
Waar sondaars lok, wat op hul pad nie staan,
Of neersit waar die spotglans in die oog is,
Waar spotters vrolik spot met al wat hoog is;
Maar wat Gods wet in stille mymering,
By dag en nag, weer in gedagt'nis bring.

Hy is 'n boom wat diep en vas geplant,
Sy wortels uitsprei by die waterkant;
En mild versorg deur vrugb're lentelugte,
Sy volle drag laat sien van somervrugte.
Geen onspoed wat hom in sy werk sal stuit:
Wat hy begin, voer hy voorspoedig uit.

So is die sondaar nie; sy aardse tyd
Is wisselspel en onbestendigheid.
Hy's soos die kaf aan stormwind prysgegewe;
In nietigheid, so eindig hy sy lewe.
Hy hou nie stand waar God se volk kom eer,
Of waar die straf tot weervergelding keer.

God ken die pad waarop sy volk moet gaan,
Sy oog is dit wat hulle gadeslaan
En met sy lig hul lewenspad bestraal het;
Maar sondaarspad wat van Hom weggedwaal het —
Dit moet vergaan; onkeerbaar in hul spoed,
Loop hul oplaas 'n afgrond tegemoet.

HOOFDSTUK X

ENKELE AFWIJKENDE TAALVORMEN

We laten in deze laatste les nog enkele vormen de revue passeren, waarin het Afrikaans sterk van het Nederlands afwijkt.

1. Hij zegt dit lachend = hy sê dit lag-lag.

Deze verdubbeling van woorden komt veel voor:

Die lang figuur van Herklaas het buk-buk die tent ingekom.

Hy ry swaai-swaai oor die pad.

Fluit-fluit en dans-dans kom die dronk Hottentot die straat af.
'n Sukkel-sukkel draffie.

2. Vader z'n hoed — Vader se hoed.

Deze constructie komt heel veel voor; *se* wordt ook gebruikt waar men *haar* of *hulle* zou verwachten:

Dis die Kaffers se werk = het werk van de Kaffers

'n Ander se opinie is soveel werd as joue: als de jouwe

Hierdie hoed is myne = de mijne, van mij

Pa se motor. Wie se hoed is dit? Dis Piet s'n. Die koeie se melk.

Die vrou se kinders loop huil-huil langs die pad.

Het woordje *hulle* achter een naamwoord zonder nadere aanduiding heeft de betekenis van: de zijnen, de familie, enz.

Oom Johannes hulle: oom Johannes, zijn vrouw en zijn kinderen: oom Johannes en de zijnen.

3. Het Ned. *bekaf* (Hij was bekaf na die lange wandeling) is in het Afrikaans uitgebreid tot enkele andere vormen:

pootuit — doodmoe = bekaf. Hy het die man pootuit geslaan: bewusteloos geslagen

broekskeur — een zwaar karwei, dat maar nauwelijks gelukt: Dit het broekskeur gegaan — is erg zwaar geweest.

Afr. skaars = nauwelijks)

naelskraap — op het kantje af; dit het maar naelskraap gewees.
Hulle is *hoenderkop*, *lekkerlyf* = zij zijn dronken.
Die kèrel is beenaf op die nooi — dodelijk verliefd op het meisje.

Om te werken, deze constructie met *om* wordt in het Afrikaans dikwijls gebruikt, waar het Nederlands een constructie zonder *om* heeft:

Hy het my gevra (gevraag) hoe *om* dit te doen.

Hy het dit gesê sonder om 'n oomblik na te dink.

Let op de volgende vormen:

Om gelezen te worden — om geles te word.

Dis te donker om dit te kan sien.

Om dit te sê is verstandig.

Jy behoort dit te gewet het — jii had dit moeten weten.

Hy skyn daarvan te gehoor het — te hebben gehoord of gehoord te hebben.

Hy blyk dit te gesien het.

Na die saak te bespreek het, het hulle 'n snapsie (sopie) gepak.

Na 'n tyd afwesig te gewees het.

Jy hoef die werk nie te gedoen het nie.

5. Zitten te, lopen te, staan te praten, lezen, enz.

Zij staan de hele tijd te praten—hulle staan die hele tijd en praat.

Die koning sit sy minister vir 'n tyd lank stil en aankyk.

Sy sit en skil aartappels (ertappels)-zit aardappels te schillen.

6. *Enige lectuur tot slot:*

Uit de pers: Werkloosheid wys sy tånde (laat z'n tanden zien).
Beskerming gevra vir S.A. nywerhede.

Die eerste tekens is waar te neem van 'n na-oorlogse insinking van sekere vertakkings van die Suid-Afrikaanse nywerheid onder die druk van invoer uit die buiteland. Veral twee bedrywe — die klerebedryf en die skoenedryf — begin dit reeds gewaar. So seer gaan die skoenedryf al onder die naweë van die oorlog gebuk, dat ernstige werkloosheid aan ontwikkel is en stappe gedoen word om die Regering tot beskermende maatreëls te probeer beweeg. Die weiering van die Britse regering om skoene uit die Unie in Engeland toe te laat, troon ook groot in die hele saak.

'n Ondersoek wat in Kaapstad ingestel is het aan die lig gebring dat daar reeds sowat vierhonderd leerwerkers, onder wie 'n groot persentasie skoenwerkers, in die Skiereiland werkloos is.

Die mening is uitgespreek dat indien sake nie verbeter nie, omtrent nog soveel oor drie maande sonder werk sal sit. In Durban is sowat 450 leerwerkers al getref. By etlike van die sowat vyftien skoenfabrieke in die Skiereiland is werkers al op „korttyd” geplaas.

Volgens inligting uit gesaghebbende kringe moes etlike van die kleiner skoenfabrieke wat in die oorlog ontstaan het, die deure sluit omdat hulle nie verder winsgewend kon voortgaan nie.

Na die mening van 'n verteenwoordiger van een van Kaapstad se grootste skoenfabrieke loop die Unie gevaar om binne afsienbare tyd met skoene oorlaai te wees. Dit sal betekene kleiner winste vir fabrikante en meer werkloosheid. Soos sake nou ontwikkel, dui dit reeds daarop, dat so'n toestand in aantog is.

In die oorlog, toe die prys van skoene besonder hoog gestyg het, het skoenhandelaars met die oog op die wisselvalligheid van die tyd, veral ten opsigte van invoer uit die buiteland, groot hoeveelhede skoene by plaaslike fabrikante opgekoop.

Ook die klerebedryf begin die knyp van na-oorlogse omstandighede voel. Klerefabrieke in die Unie vind dit ontmoontlik om ten opsigte van produksiekoste, ens. tred te hou met buitelandse fabrieke wat nou groot hoeveelhede klaargemaakte goedere die Unie invoer.

Afr. *jarig* = meerderjarig, mondig. Ik ben vandaag jarig = dis my verjaarsdag — ek verjaar vandag.

Afr. *jas* = is altijd overjas. Ned. *jas* = my baadjie, vest = onderbaadjie.

Afr. *konstabel* = politieagent, ontleend aan het Engels.

Afr. *kop* = hoofd. Kopseer = hoofdpijn. Afr. *hoof* word alleen figuurlijk gebruikt: die man is hoof van die gesin.

Afr. *reg* = juist, in orde. Jy het reg = jij hebt gelijk.

Alles sal regkom as alkeen sy plig doen.

Regkry, in orde maken, erin slagen. Het jy dit reggekry?

Geen staanplek = verboden parkeren van auto's.

Afr. *darem* is niet Ned. daarom, maar: toch, werkelijk; het wordt veel als stopwoordje gebruikt. „Jy is darem knap”, het sy hom bewonder.

DIE BRUILOF

By die huis kom die stemming stadig los. Vader Portjee het 'n paar bottels soetwyn gaan haal wat hy in die spens weggesteek het.

„Vir my maar net 'n halwetjie, hoor,” waarsku Sanna. Maar toe sy sien dat haar ma tevrede uit 'n vol kelkie snoep, laat sy die oubaas maar skink.

'n Paar buurmense wat uit nuusgierige hartlikheid ingeloop het, drink saam op die gesondheid van die jong paar.

Sanna se moeder ontdek opeens: „Sjakkie het nog nie eers sy vrou gesoen nie!” Onnosele ou Sjakkie! Hy het dit in die konsernasie van die plegtigheid skoon vergeet. Sanna keer haar mond na hom toe. Hy proe 'n bietjie soetwyn op haar lippe. Vader Portjee klap luidrugtig. Hy wys vir Sanna se ou miesies hoe hulle oorsee met mekaar drink, so, met die arms inmekaar gehaak, en versigtig nou, dat jy nie wyn mors oor jou mooi rok nie.

Sy nat ogies glinster, sy neus is 'n bietjie vogtig, maar hy is 'n dierbare oubaas en sy vrolikheid werk aansteeklik. Met die kerkies opnuut gevul, mag almal dit probeer.

Japie Coetzee word nou baldadig. „Ken julle die grap van die jongetjie en die meisie wat saam gaan heuning soek het?” Toe hy klaar vertel het, versluk omie Dawid hom in sy wyn en vader Portjee klap van pure pret Sanna se ouma op die breë dye. Die jong egpaar bloos verleë. Hoekom moes Japie nou sulke stories gesels?

Maar die pret is volkome en die wyn vloeï weer . . .

Totdat vader Portjee plegtig opstaan en aankondig dat die bruid en die brui gom nou sal afskeid neem omdat hulle op hanniemoen gaan, ja wragtig! Dit is waar hulle gaan, nes kapitaliste. Hulle sal die heelnag en Sondag wegbly en dan weer terugkom.

By die deur huil Sanna se ma sonder om haar oor 'n sakdoek te bekommer. Sy snuif en hikkel oor die goeie ou oorle Martiens en oor nie bang wees nie. Tot Sanna se moed begin wankel en sy teen ma se skouer 'n deuntjie saamhuil.

Oubaas Portjee slaan sy maer armpies om die gewillige skouers van sy seun. Hy sê: „My seun, my liewe ou seun . . .” en hy vloek hulpeloos, want hy is nou so konfus dat hy skoon vergeet het watter mooi woorde en lewenslesse hy sy seun wou saam gegee het.

(Uit: HOLMER JOHANSEN, Die ontferdes Unie-Volkspers, Bep. Port-Elisabeth en Kaapstad).

stadig — langzamerhand

bottel — fles

die spens — provisie-kast of kamer

kelk, kelkie, glas, glaasje

miesies — mevrouw, ontleend aan het Eng. missis.

ou betekent niet altijd oud. Het kan ook een liefkozende term zijn:

„My seun, my liewe *ou* seun”, vgl. Ned. ouwe jongen.

hanniemoen = Eng. honeymoon, wittebroodsweken.

SOET IS DIE STRYD

Jy sê die stryd is verlore,
Ons nasie te arm en te klein,
Ons taal uit 'n drang gebore
Wat een van die dae verdwyn?
My broer, dit mag heeltemaal waar wees.
Wie weet wat die toekoms gaan baar?
Miskien moet ons oormôre klaar wees
Om weer hierdie droom te laat vaar;
Maar as ons net altyd moet strewe
Na wat tot oorwinning gaan lei,
Wat baat dan die stryd van die lewe
Waarin ons onseker moet bly?
Solank jou bedoelings maar goed is,
Gaan jy jou oor neerlae kwel?
Solank jy volhard en vol moed is —
Dis tog die probeerslag wat tel!
Nee, soet is die stryd vir die stryter,
Al moet hy uiteindelik verloor;
Maar die man wat sy deelname weier,
Is die man wat sy nasie vermoor.

(Uit: I. D. DU PLESSIS, Land van ons vadere
Unie-Volkspers Bepark, Kaapstad)

VERTALING VAN DE OPGAVEN

1. Wij zijn gisteravond laat thuisgekomen; vanmorgen hebben wij een beetje gerust. Morgen vroeg gaan wij weer op reis. Zij gaan vanavond naar de bioscoop. Er zijn dit jaar weinig vruchten. Volgende week gaan wij naar Pretoria. Hij zegt, hij verwacht ons met de eerste trein (dat hij ons met de eerste trein verwacht). Zij komt hier soms.

DE TIJD

2. Er zijn zeven dagen in een week: Zondag, enz. Elke dag heeft 24 uren; 60 minuten maken een uur en 60 secondes maken een minuut.

De dag begint met de dageraad, dan volgt de ochtend of de morgen, dan de voormiddag, de middag, de namiddag, de avond met zonsondergang en dan de nacht.

Vandaag is (het) Woensdag, gister was (het) Dinsdag, eergister Maandag Morgen is het Donderdag, overmorgen Vrijdag

Voor naaseergister, de dag voor eergister en voor naasoormôre, de dag na overmorgen, heeft het Nederlands geen woord.

Er zijn twaalf maanden in het jaar In een maand zijn vier volle weken en twee of drie dagen, want er zijn maanden die 30 dagen en andere, die 31 dagen tellen. Februari heeft 28 dagen, maar in een schrikkeljaar heeft Februari 29 dagen.

De vier jaargetijden zijn de lente, de zomer De lente maanden zijn Honderd jaar noemen we een eeuw. Eeuwig duurt de tijd, waar geen eind aan komt. Wij zeggen: het duurt een eeuwigheid.

3. gaan — slaap — groet — verstaan — weet — swem — hardloop — betaal — mishandel — goedkeur — val — speel — lag — woon — begin — blaf — veg — ploeg — omhels — antwoord — ontvlug — agtervolg — verlang — herinner — aanneem — inspan — verlaat — wys — lees — ondergaan — vermoor —

verbeel — rus — wag — skryf (skrywe) — breek — bederf — (bederwe) — bou — trou — berou — slaan — doen — sien — bedaar.

4. geloven — snijden — glijden — brengen — klagen — regenen — hagelen — schamen — hebben — scheid — onderscheiden — zeggen — liggen of leggen — inleggen — beskerm — houden — krijgen — denken — oogsten — dorsen — opzadelen — overwegen — vragen — uitnodigen.

5. De kat vangt de muizen. De nuwe brug ower de rivier is bijna klaar. De paarden draven langs de weg. Morgen vroeg rijden wij met de ossewagen door het land. De bloempjes in de tuin ruiken lekker. De kippen leggen elke dag een ei. De dief sluip in het maanlicht ower het erf en steelt een sjaap uit de omheining. De postbode bringt de briewe.

6. Ek skryf 'n brief. Die moeder roep die kinders. Die boom is baie hoër as die huis. Dit reent. Ons verstaan die mense nie. Waar woon u? Hulle verlang na die vakansie. Die kinders speel op die pad. Ek hoor u, maar ek sien u nie. Hulle is moeg, hulle rus 'n bietjie. Die kinders glo die storie.

7. Zij bemoeit zich met onze zaken. Waarom haast je je niet? Vergist hij zich nooit? De kinderen schamen zich. Men schaamt zich. De jongelui amuseren zich kostelijk.

8. Hoe laat het jy tuisgekom? Ons het smôrens vertrek. Die tert het lekker gesmaak. Die nooientjie het 'n brief geskryf. Die duiwe het oor die berge gevlieg. Het julle die koerant gelee? My broer het 'n fabriek opgerig. Die kool is geplant. Die boer het een van sy knegte aangesê om kool te plant. Ek het die kool in my tuin geplant. Het die kind sy les gelee? Die rekening is betaal. Die lewe van die kind is gered. My buurman het baie koring geplant. Die boek is deur die geheime polisie in beslag geneem. Die leeu is deur die kaffers met pyle gedood. Die voorstelle is deur die parlement aangeneem. Die dak is deur die wind van die huis afgeruk. Dit het gereen, die velde is nat.

9. Waarom geloof jij het niet? Ik kan dit niet geloven. Ik hoor nooit een woord van U. Het arme kind heeft vandaag nog geen eten gehad. Ik heb het nergens gezien. De boeken zijn nergens te koop. Hebben jullie geen dorst? Ik heb niemand op de weg gezien. Wij hebben niets gekregen. Ik wil daarmee niets te doen hebben. Er waren niet veel mensen in de kerk. Wij blijven niet thuis.

10. Mijn zuster heeft haar les niet geleerd. Toen hij thuis kwam, schreef hij een brief. Toen de brief klaar was, heeft hij een boek gelezen. Toen ik bij de kerk kwam, luidde de klok net. Toen wij gisteravond zijn gaan slapen, was het al over half elf. Een paar dagen nadat hun zoon verongelukt was, ontdekten zij pas zijn lijk. Toen dominee vertrokken was, waren allén overtuigd van de zaak.

11. Die kat sal die muise vang. Die nuwe brug oor die river sal amper klaar wees. Die perde sal langs die pad draf. Môre vroeg sal ons met die ossewa deur die veld ry. Die blommetjies in die tuin sal lekker ruik. Die hoenders sal elke dag 'n eier lê. Die dief sal in de maanlig oor die werf sluip en 'n skaap uit die kraal steel. Die postbode sal die briewe bring. Sy sal haar met ons sake bemoei. Waarom sal jy jou nie haas nie? Sal hy hom nooit vergis nie? Die kinders sal hulle skaam. 'n Mens sal hom skaam. Die jongkêrels sal hulle kostelik amuseer.

12. De beenderen(bene) in menselijke lichamen(liggame) vormen het geraamte (geraamtes). Goede boeken(boeke) zijn de beste vrienden(vriende). Vissen (visse) leven in het water en vogels (voëls) in de lucht. De jongelui (jongeliede of jongelui) dansen in de zalen (sale). De haasjes (hasies) eten gaten (gate) in de koolkoppen (koppe). De bommen (bomme) van de vijanden (vyande) hebben de huizen (huise) van de dorpen (dorpe) verwoes. 's Morgens gaan de kaffers (kaffers) naar het land (veld). Ossen (osse) en schapen (skape) waren eerst kalfjes en lammetjies (kalwertjies en lammetjies).

Het Afrikaanse woord veld kent geen meervoud.

13. Veel oogsten (oeste) mislukken door de droogtes (droogtes). Wij hebben veel runderen en schapen (beeste en skape).

Sommige bladen (blaaie) van de boeken (boeke) zijn gescheurd. De bladeren (blare) van die bomen (bome) zijn verdord. Op de vloeren (vloere) liggen kleden (klede). De Engelsen en Fransen (Engelse en Franse) waren vroeger grote vijanden (vyande). Gehuchten (gehugte) zijn kleine dorpjes (dorpies). Vrouwen en kinderen (vroue en kinders) zijn in de huizen (huise) gebleven. Varkens (varke) zijn morsige dieren (diere). Luijaards (luijaards) zijn onbruikbare mensen (mense).

16. Het jy my hoed gesien? Die soldate gehoorsaam hulle aanvoerder. Hulle lê hulle wapens neer. Elke gek het sy gebrek. Ek het u brief nie gekry nie. Hierdie mense het dit nie breed nie. Sulke klede is baie duur. 'n Mens is hom daar van sy lewe nie seker nie. Hierdie kind was baie siek. Is hierdie man sy oom? Ons dominice sing 'n psalm aan die begin van die diens. Daardie seun het sy arm en sy been gebreek. Hierdie dronkaard is die skande van sy familie.

